

“BİTMİYEN MEKTEP”

ANKARA

GALATASARAYLILAR BİRLİĞİ
1937

GALATASARAY TOPLULUĞU İŞBİRLİĞİ KURULU ÜYESİ KURULUŞLAR

I- EĞİTİM KURUMLARI

Galatasaray Lisesi	1481-1868
Galatasaray Üniversitesi	1992
Galatasaraylılar İlköğretim Okulu	1993

II- SPOR KULÜBÜ

Galatasaray Spor Kulübü	1905
-------------------------	------

III- MEZUNLARIN DERNEKLERİ

A- YURT İÇİ KURULUŞLAR

Galatasaraylılar Derneği - İstanbul	1908
Galatasaraylılar Birliği - Ankara	1937
İzmir Galatasaraylılar Derneği	1965
Bursa Galatasaray Liseliler Derneği	1975
Eskişehir Galatasaraylılar Derneği	1990
Çukurova Galatasaraylılar Derneği	1992
Antalya Galatasaray Liseliler Derneği	1992
Kapadokya Galatasaraylılar Birliği	1997
Galatasaray Üniversitesi Mezunları Derneği	2002

B- YURT DIŞI KURULUŞLAR

ABD/KANADA: Galatasaray Alumni Association USA,Inc	1981
İSVİÇRE: Association Européenne des Anciens de Galatasaray	1983
FRANSA: Amicale de Galatasaray	1984
İNGİLTERE: The Galatasaray (U.K.) Charity Fund	1986
BELÇİKA: Les Anciens de Galatasaray au Benelux	1989
ALMANYA: Verein Ehemaliger Schüler des Galatasaray Gymnasiums in Deutschland E.V.	1991
AVUSTURYA: Verein Ehemaliger Schüler von Galatasaray Lisesi in Österreich	1992
MONACO: Galatasaray Association de Monaco	1997

IV- VAKIFLAR

Galatasaraylılar Yardımlaşma Vakfı	1977
Galatasaray Eğitim Vakfı	1981

V- TÜRK - FRANSIZ ORTAK DERNEĞİ

FRANSA - Alliance Galatasaray	1996
-------------------------------	------

Birliğimizin 85. Kuruluş Yılı

Değerli Galatasaraylılar,

“Bitmeyen Mektep” dergimizin 13. sayısında bir kez daha sizlerle. Bu sayımızda,

- Emekli büyükelçi ağabeylerimizden Sn. Önder ALAYBEYİ’nin “Türkçe Üzerine” ve “30.Ağustos (100.Yıl)” konularındaki yazılarını;

- Jeologluğu ve altın madenleri konusundaki uzmanlığı yanı sıra Ankara hakkındaki derin bilgi birikimine sahip Sn. Vedat OYGÜR’ün “Ankara Kültürü” hakkındaki paylaşımını;

- Sn. Necati KAZANCI’nın, Mekteb-i Sultani’nin ilk türk beden eğitimi hocası ve modern jimnastiğin kurucusu Faik ÜSTÜNİDMAN hakkındaki sayfalarını;

- Bir tablonun öyküsünü, lisemizle ilgili minyatürleri ve muhtelif anıları bulacaksınız.

Pandemi nedeniyle son derece zorlu geçen bir 2020 yılı ardından, 2021 yılının ilk 2 ayında da aynı şartlar devam ettiğinden, bu dönemde sadece Sn. Umur TALU ile Zoom üzerinden bir Dostlar Meclisi toplantısı gerçekleştirebildik.

Buna mukabil 27.Mart.2021’de Olağan Genel Kurulumuzu yüz yüze gerçekleştirerek, hazır bulunan üyelerimizin teveccühüyle ve aynı ekiple, 2 yıllık bir dönem için bir kez daha Birliğimizin yönetimi görevini üstlendik. Bu konuda teşekkürlerimizi iletmeyi bir borç biliriz.

Nisan ayı sonunda yaşça büyük ağabeylerimiz ve Ankara dışındaki birçok üyemizin de katılımını sağlamak amacıyla, yine Zoom üzerinden, emekli büyükelçimiz Sn. Haluk ILICAK’ın konuşmacı olduğu bir Dostlar Meclisi daha yaptık Mayıs ayı başında Gölbaşı tesisimize geçerek yaz sezonunu açtık ve açık ortamda Geleneksel Pilavımızı gerçekleştirdik. Yaz sezonu boyunca tesisimizde, Haziran 2020’de göreve başlayan Fransa’nın yeni Büyükelçisi Mr. Hervé MAGRO başta olmak üzere fransız misyonundan çok sayıda misafirimizi ağırladık. Görevi sona eren Mr. Sebastian De COURTOIS yerine gelen yeni Fransız Kültür Merkezi Müdiresi Mme. Sophie GAUTHIER onuruna Ekim ayı başında verdiğimiz öğle yemeğinde, başta Fransa Büyükelçisi Mr. MAGRO, Elçilik Baş Müsteşarı Mme Grammond, Kültür Müsteşarı ve Institut Française Gn. Md.’ü Mr. Jean Jacques VICTOR, Müsteşar Yardımcısı Mr. Raphael MARTÍNEZ ve 40’a yakın Fransa Büyükelçiliği ve Fransız Kültür Merkezi Yetkililerini Gölbaşı tesisimizde bir öğlen yemeğinde ağırladık ve yazlık tesisimizdeki etkinliklerimizi tamamlayarak İzmir Caddesi – Kızılay’daki ana binamıza döndük

7.Kasım.2021’de, Mart sonunda 83. Genel Kurulumuzda söz verdiğimiz şekilde Tüzük Genel Kurulumuzu da yaptık ve tüzüğümüzü güncel hale getirdik. Nihai Tüzün metni için halen valilikten onay beklemekteyiz.

Kasım ayında ayrıca, her ayın 3. Cuma akşamı Galatasaraylı Şarap Üreticilerinin ürünlerini sunarak gerçekleştirme kararı verdiğimiz Şarap-Peynir gecelerine başladık. Bunların ilkinde 19.Kasım gecesi, 2016 yılında kaybettiğimiz Mehmet BAŞMAN Ağabeyimizin Kavaklıdere bağlarından Egeo serisi Şaraplarını, ikincisindeyse 17.Aralık gecesi, 109. yıl mezunumuz Sn. Can Topsakal'ın Barbare bağlarından Barbare - Prestige 2014 ve Barbare - Premier Sauvignon Blanc 2019 şaraplarını tattık.

Aralık ayının 24.'ünde yeni Lise Müdürümüz Sn. Murat DEVELİOĞLU ile çok sıcak ve samimi bir yüz yüze Dostlar Meclisi gerçekleştirerek lisemizle ilgili son bilgileri edindik. Yatılığa gittikçe artan talebi duymak ve yatakhane katında ek kapasite yaratılmış olması bizleri oldukça sevindirdi.

27.Aralık'ta her zaman olduğu gibi 84. Kuruluş Kokteylimizi gerçekleştirip, 31.Aralıkta da canlı müzikle kutladığımız Yılbaşı gecesiyle 2021 yılını uğurladık.

2021 yılında da Mektebimize desteğimizi esirgemedik. Birliğimizden direkt olarak burs vererek desteklediğimiz bursiyerlerimize ek olarak, Vakıf kanalıyla yapmış olduğumuz burs bağışlarına devam ettik. Bunların yanısıra okulumuz kapı ve pencerelerinin yenilenmesine de katkıda bulunduk.

Yine çok zorlu geçen bir yılın ardından, 2022 yılı başında da hem virüsün yeni varyantı Omicron'un çok hızlı biçimde yaygınlaşması, hem de çok yüksek oranlı zamlar hayatı gittikçe zorlaştırıyor. Buna rağmen yılmadan hizmetlerimize devam etmek durumundayız. Sizlerin, Birliğimizde gerçekleştirilen çeşitli etkinlik ve toplantılara katılımınız bizlerin tek motivasyon kaynağı olup, görevlerimizi eksiksiz yapabilmek için vazgeçilmezdir. Çok daha sık bir araya geleceğimizi umut eder, huzurlu ve sağlıklı günler dilerim.

Nejat ÜRETEN
Galatasaraylılar Birliği Başkanı

Cumhuriyet Dönemine Kadar Geçen Zamanda Türkçemiz

Önder Alaybeyi, (E.) Büyükelçi (92)

Gönüllü ve sonrasında metazori, evlerimize kapatıldığımız günlerde dilimiz hakkında, Cumhuriyetimizin kuruluşuna kadar geçen dönemde yaşanan gelişmeleri, mevcut kitaplardan ve internet ortamından yararlanarak özet şeklinde bir derleme çıkarmaya çalıştım. Sizlerle paylaşıyorum.

Dilimiz, milletin büyük sorunlarının başında yer almakta. İlk sorun olarak, çeşitli boylara mensup göçebe topluluklar olarak sahneye çıkmamız ve ana yurttan ayrılıp sürekli, özellikle batıya doğru yer değiştirmemiz neticesinde dilimize pek sahip çıkmayıp, gittiğimiz yörelere uyum sağlamak ve oralara adapte olma gayretlerine bağlı galiba.

Türkçenin zaman bakımından ortaya çıkışı üzerine ileri sürülen görüşlerde farklılıklar mevcut. Yaygın görüş, Türk sözcüğünün ilk olarak VII. yüzyıl Çin metinlerinde geçtiği yolundadır. İlk Türk yazılı metinler ise, Orta Moğolistan'da bulunan Orhun Anıtları'dır. Bu anıtlardan tarihte ilk söz eden, XIII. yüzyılda yaşamış olan Fars asıllı tarihçi Ata Melik Cüveyni'dir. (1226- 1282) "Tarih-i Cihan Gûşa" adlı üç ciltlik eserinde, Türklerin ana yurdundan ve yazıtlardan söz etmektedir. XVIII. yüzyılın başlarında da, İsveç-Rus Harbi'nde, Ruslara esir düşmüş ve Moğolistan ve Sibiryâ'da harita çalışmalarında bulunmakla görevlendirilmiş İsveçli subay Daniel Messerschmidt, esaretten kurtulduktan sonra, İsveç'e dönüşünde yayınladığı notlarında bu anıtlardan söz etmiştir. Yazar, anıtların üzerindeki harfleri eski İskandinav harflerine benzetmiştir. Daha sonraları ise 1893 yılında Danimarkalı Vilhelm Thomsen ile Rus Türkolog Vasili Radlov anıtlardaki yazıları çözüp yayınlamışlardır. Anıtlardaki yazılar "esrarlı eski Türk yazısı" olarak literatüre geçti. Anıtta 50 harfin olduğunu saptadılar. Geniş bir alanda bulunan yirmi kadar anıtta, 900 kelimeyi okudular. Türkçenin zengin bir dil olduğu kanısına vardılar. Ancak, XX. yüzyıl başlarında bu anıtları inceleyip yeniden yorumlayan Türkologlar, dil konusunda fikir birliğine varamadılar. Bazıları, yazıtların ilkel ve somut konuşma dili olduğunu, kimileri ise bu dilin derin kültür varlığı içerdiğini öne sürdü. Anıt yazılarından birkaç örnek:

- Uça bardığımız (uçup gitti- gözden kayboldu, yok oldu)
- Özüm sakındım (düşünceye daldım.)
- Elig yıl işig küçüg birmiş (elli yıl hizmet etmişler.)

- Körür közü körmez teg bilir biligim bilmez teg boldi özüm sakındım. Öd tengri yaşar kişi oğlu kop ogleli törimiş. (Görür gözüm görmez gibi, bilir aklım bilmez gibi oldu. Kendim düşünmeye daldım. Zamanı Tanrı yaşar. İnsan oğlu hep ölmek için türemiş.)

VI. yüzyıldan itibaren, Budizm ve Manihaizm gibi dinlerin etkileri ile Türk toplumlarında değişim sürecine girildiği görülüyor. Orhun yazıları yerini Uygur yazısına bırakmıştır. Bu dönem de kısa sürecek, Türklerin İslam dinine geçmeleri ile Arap alfabesi devreye girecektir.

VII. yüzyılda çölden çıkan Araplar, önce Bizans ve son demlerinde olan Sasaniler (Persler) ile temas ettiler. Çöl fakiri görgüsüz Araplar, Perslerin kentlerini, hayat tarzlarını, eserlerini gördüklerinde akılları başlarından gitti. Her şeyi, yakıp, yıkıp yağmaladılar. Daha sonra Orta Asya'ya ilerleyerek Türklerle karşılaştılar. Kentler talan edilmekle kalmadı; yüz binlerce insan kılıçtan geçirildi ve zorla Müslüman edildi. İslam öncesini tağut sayan zihniyet, zengin kentleri soyup soğana çevirdi. Direniş gösterenler, özellikle genç erkekler boğazlandı; çocuklar ve kadınlar esir alınarak yerlerinden sürüldüler. Türkçe yazılmış kitap ve belge, ne bulurlarsa yaktılar. Geçmişe ait ne varsa sistematik olarak yok edildi. İslam'ın evrensel, insanî ilkeleri, Araplaştırma yolunda kötüye kullanıldı.

İslamiyet'in, Türk kültüründe çok önemli etkileri olduğu şüphesizdir. Türklerde din değiştirme ilk defa olarak görülüyordu. Bazı Türk kavim ve boyları, Müslümanlıktan önce putperest, Şamanist, Musevî, Natüralist, Manihaizm gibi din ve mezhepleri benimsemişlerdi. Din ve mezhep değiştirmeleri Türklerde ulusal kültürün en güçlü aracı olan dilin dine üstün tutulmasını, tüm zorlamalara rağmen, önleyememiştir. Maniheizm'i seçen bir kısım Uygur Türkleri Türkçe konuşmayı sürdürdüler. Türk Musevileri İbrani alfabesi ile ibadetlerini Türkçe yapmaya devam etmişlerdir. Gagavuzlar Türkçe konuşmaktadır. İran'da, Azerbaycan'da, Afganistan'da Şii Türkler Türkçe konuşmaktadırlar. Azerbaycan hariç, diğer ülkelerde yaşayan Türkler, yazı dili olarak Latin alfabesini kullanamamaktadır.

Şimdi gelelim Anadolu'ya. Anadolu'da konuşulmuş olan en eski dil Hitit dilidir. Hititlerin Âri veya Turan diyarından geldikleri konusunda görüşler vardır. (Turan sözcüğü, Farsça olup, İran'ın doğusunu, herhangi bir sınır belirlemeden kullanılan coğrafi bölgenin adıdır.) Hitit dili, Türkçe gibi "agglutiné" (bitiştirilmiş - önek, sonek alma) bir dildir. Hititlerden sonra Anadolu, batıdan ve doğudan çeşitli göç dalgalarına maruz kaldı. Persler, Helenler, Büyük İskender ve Romalılar. Bu durumda Anadolu'da esas olarak Helence hâkim dil durumuna geldi. Doğu'da ise Urartu dili konuşuluyordu.

Anadolu'ya Türklerin ilk gelip yerleşmeleri VI. yüzyıl başlarına rastlar. Bizans imparatorları çeşitli maksatlarla, Balkanlarda bulunan, Bulgar Türklerinden bir kısmını Trabzon dolayları ile Çoruh ve Yukarı Fırat taraflarına yerleştirmişlerdir. Benzer şekilde, VII. yüzyıl başlarında Avarlardan önemli bir kısım Doğu Anadolu'da Sasanilere karşı iskân edildiler. Hazar, Fergana Türklerinin 946 yılında, Peçenek Türklerinin ise XI. yüzyıl başlarında Anadolu'ya getirildikleri tarih kayıtlarına girmiştir. Öte yandan Abbasi halifeleri de, Semerkant dolaylarından gönderilen Türk boylarını, Tarsus, Misis (Osmaniye) Adana, Maraş, Ahlat taraflarında yerleştirdiler. Görünürde bunlar, Bizans karşısında halife hizmetinde ve beylikler olarak, bir nevi muhtar birimler şeklinde örgütlenmişlerdi.

Malazgirt zaferinden çok önce Anadolu'ya gelmiş olan Türk toplulukları Türk dilini de beraberlerinde getirmişlerdi. Bunların bazıları Müslüman olmadıkları halde Türkçe konuşmaktaydı. 1326 yılında Bursa fethedildiğinde, Orhan Gazi ve maiyeti, burada yaşayan Hristiyan Türklerin mevcudiyetini öğrendiklerinde büyük şaşkınlık yaşamışlardı.

Osmanlı Döneminden Önce Anadolu'da Türkçe

Anadolu'nun büyük bir bölümü, Müslüman Türkler tarafından 1071 zaferi ile fethedildi. Malazgirt'ten sonra Türklerin kabileler halinde gelip yerleşmeleri yıllar aldı ve pek de kolay olmadı. O zamanki Abbasi Halifesi, Alpaslan'ın ölümünden sonra, Kutalmış oğlu Süleyman Şah'a, fethedilen yerlerin valiliğini verdi. Süleyman Bey'in orduları İznik'e kadar olan yerleri fethettiler. O sıralarda Bizans gücünü kaybetmiş olduğundan bu büyük topraklar, Arapların ve İranlıların sürekli akınlarına maruz kalmakta idi. Bu nedenle Bizans imparatorları, Türklerin buralara yerleşmesini hoş karşıladılar. Yöreye nizam ve sükûn gelmiş oldu. İznik başkent seçildi. Türkler yerleşik düzene geçmeye başladılar. Dilleri, gelenekleri kentlerde üstünlük sağladı. Okullar açıldı; ancak eğitim, dinî nedenle Arapça olarak başladı. (Abbasi etkisi)

1096-1176 yılları arasında önce Haçlılarla mücadele edildi. Bu sıralarda Büyük Selçuklu Devleti'nden ayrılma çabaları da başlamıştı. 1192-1308 yılları arasında ise ayrıca Moğol istilaları ile başa çıkılmaya çalışıldı. Kısaca, Anadolu Selçukluları büyük gâilelerle uğraştı.

Selçuklular, Anadolu'nun görüntüsüne yeni bir vechе kattılar. Gelen Türk boyları yerleşme amacıyla yola çıkmışlardı; nitekim Anadolu'da kalıcı oldular. Bazı kaynaklara göre, iki asır içinde Anadolu'ya bir milyon Türk gelip yerleşti. Bunların hepsi göçebe Türkler değildi. Büyük Selçuklu İmparatorluğu zamanı, İran'a, Kafkasya'ya gelen ve oralarda toprağa bağlı ve çiftçilikle geçinen Türkler de, vatan olarak Anadolu'ya gelerek yerleştiler. Yeni yerleştikleri yerleri, özellikle coğrafi alanda, dağ, ova, orman koyak gibi eski yaşadıkları yörelerin, tanıklık ettikleri doğa olaylarının adları ile anmaya başladılar: Avşar, Akkoyunlu, Alpagut, Kınık, Kıpçak, Bozdoğan gibi yeni köyler kurup yerleştiler. Nüfus arttıkça kentlere de göçler yaşandı. İlk zamanlar kentlere gidenlerin sayısı fazla değildi. Ancak zamanla buralarda da Türk nüfusu arttı.

Kentlerde yaşayan yerli halk, etrafları Türklerle çevrilince, özellikle, başta ticaretle uğraşanlar olmak üzere birçok çıkar erbabı, Türkçeyi öğrenmeye başladı. Türkçe yaygınlaşıyordu. Türk halkının üzerinde Farsça ve Arapçanın bunaltıcı etkileri henüz tam olarak çöreklenmemişti. Türklerin yaşamlarında dürüstlük, sadelik, yönetimde adalet, dinî konularda hoşgörü vardı. Yerel halklarla büyük sorunlar yaşanmadı.

Ancak, Türkçe yapısında bir aksaklık da vardı. Bu aksaklık uzun süredir giderilemiyordu; şive denilen söyleyiş biçimi. Sözcüklerin söyleniş obadan obaya, boydan boya değişiyordu. Bu hâl Anadolu'ya da taşındı. Yerli halk da bulunduğu bölgenin konuşma şivesini kaptı.

Türkçe başkentte ve yönetim merkezinde ikinci planda kaldı. Selçuklu sarayı kapılarını Türkçeye kapadı. Anadolu Selçukluları da, Büyük Selçukluların uygulamalarının izini takip etti. Farsça ve Arapça devletin dili imiş gibi davrandılar.

Müslümanlıkla tanışan Türkler, Kur'anı Kerim'i anlamayı ve içeriğini öğrenmeyi arzula-mışlardı. Dilini koruyan Türk halkının okur yazar olanları, âlimleri, sanatkarları, Aşık Paşadan itibaren Türkçe dersler vermişler, ayet ve hadisleri mealen tercüme ve tefsir etmişlerdir. Yunus Emre ve Eşrefoğlu Rûmi gibi halk adamları Türkçe söyledikleri ilahilerle gönüllere zenginlik kazandırmışlardır.

Türkler silah zoruyla Müslüman oldukları için, Kur'an etkisi ile de ve yine cebren, dilimize Arapça sözcükler girmeye başladı. İran içlerine doğru ilerleyen Türkler orada devlet kurup yerleşmeye başlayınca, onların kültüründen de geniş ölçüde etkilendiler. Dilimiz ve edebiyatımız bu sefer adeta onlara tâbi oldu. İlk önceleri İran ile batıdan komşuyduk. Anadolu'ya geçince komşuluk doğuya kaydı.

Müslümanlık sadece bir inanç doktrini değildi, aynı zamanda sosyal bir düzen ve bir devlet sistemiydi.

Araplar, Müslümanlıktan önce, Arabistan çöllerinde yaşayan göçebe topluluklardı; göze batan ne uygarlıkları ne de devletleri vardı. Müslümanlık ile Emevî ve Abbasi devletleri kuruldu. Onlar için din ve devlet eş anlamlı kavramlardı. Türkler ve İranlılar için ise durum

farklıydı. Türkler için durum şöyle idi: tarihte Türkler belirli, sabit bir coğrafyada değil, değişik bölgelerde yerleşip devletler kurdular. Türk toplumunun tümünü kapsayan tek bir Türk devleti meydana getirilemedi. Bütün Türklerin birlikte kabul edip sürdürdükleri Türk dini ve mezhebi de olmadı. Örneğin, XI. yüzyılda Türklerin üç kez din değiştirdikleri görüldü. Hristiyan Gagavuzlar, Musevî Karayımlar, Maniheizt Uygurlar gibi. Türkler için esas olan devlet kavramı ve töreleri idi. Kültür ve din kavramları da devlet kavramı içinde idi. Kültür denince dil konusu ortaya çıkıyor. Türk halkı, dilini terk etmiyordu.

İran'a gelince, İran tarihi sabit bir anavatan ekseninde gelişmişti. Müslümanlığı kabul ettikleri zaman, arkalarında, yüzyılların birikimiyle Pers İmparatorluğu'nun tüm müesseseleri, kültürü mevcuttu. Bu nedenle, kültürü ile buna sıkı sıkıya bağlı bir devlet görüşü oluşmuştu. Bu anlayış ulusaldı. Müslümanlığa geçiş sırasında İranlılar, Arapların devlet anlayışını da kendi kültürleri açısından anlamlaştırıp yaşatmaya başladılar. Bir başka deyişle, Müslümanlığa kendi anlayışlarını getirdiler. Şii İran'a bu açıdan da bakmak gerekir.

XI. yüzyılda, Türklerin Araplaştırılması karşısında, bir karşı çıkış olarak Kâşgarlı Mahmud'un "Dîvânu Lugâti't-Türk" (Türk Dilleri Sözlüğü) eserini görüyoruz. Anadolu'nun fetih yıllarında kaleme aldığı yapıtında Kâşgarlı Mahmud, Türklerin ve Türkçenin Araplara ve Arapçaya üstün olduğunu ispatlamayı hedefledi.

Yukarıda da değinildiği gibi, Anadolu Selçukluları saraylarında kendi öz dillerini değil, Farsçayı tercih ettiler. Sultanlar, adlarını bile, geleneklerini bir yana koyarak, Farsçadan seçtiler. Üst yönetimin bu tutumu, haliyle, saray gölgesinde yaşayan o zamanın okur yazarları ile bilginlerini de etkiledi. Türkçe görmezlikten gelindi. Mevlâna'nın da bu devirde yaşadığını hatırlayalım.

Osmanlı Döneminde Türkçe (1300-1839)

XIV. yüzyıl başlarındaki Anadolu'yu hatırlayalım. Çeşitli Türk beylikleri ve kavimleri. Kayı Aşireti, Osmanlı Devleti, Bursa'nın, Edirne'nin, Rumeli'nin ve nihayetinde İstanbul'un fethi. Doğu Roma İmparatorluğu'nun mirasına konmuş ve Anadolu'da birliği sağlamış yeni bir imparatorluk. Özellikle Türk beyliklerinin devlete katılmasıyla Türkler çoğunlukta, kültürel yönden ve Türk dilinin gücünün ve etkilerinin yaygınlaştırılması ve arttırılması yönünde önemli bir adım. Bu arada, devşirme yoluyla yeniçeri ocağına alınan Hristiyan çocuklara Türkçe öğretilmesi. Ayrıca, Balkanlardaki halkların bazılarının da Türkçe öğrenmeleri. Bunlar, konuşma diline dayanan Türk halk edebiyatının yayılması ve gelişmesine vesile oluyor. Türkçe doğal olarak kendiliğinden yayılıyor.

İstanbul'un başkent olması ile, ilk olarak, kente Türk nüfus getirilmesi yoluna gidildi. Çeşitli sanatlarla uğraşanlardan, istekli olanların başkente gönderilmesi yolunda illere talimat gönderildi. Bundan sonuç alınamayınca, zengin ve iş sahibi her zümreden Türklerin, aileleri ile birlikte yasal yollarla İstanbul'a gönderilmeleri emredildi. İstanbul'un kültür merkezi olması için çalışıldı.

Ardından medreseler açılmaya başladı. Sultan Mehmet, kendi adını taşıyan medrese kurdu. Bunlara "Sahnı Seman" adı verildi. (Sekiz medrese anlamında) Medreselerde ilk zamanlardan itibaren eğitim sadece Arapça idi. Din ve ilim dili olarak Arapça seçilmişti.

İmparatorluk haline dönüşen Osmanlı Devleti'nde Türklük, milliyetçilik diye bir kavram yoktu. Geçerli olan yegâne ideoloji İslamiyet idi. Osmanlı Devleti sadece Hazreti Muhammed'in öğretisi olan Kur'an doğrultusunda teokratik devletti. Medreselerin dilimiz üzerindeki etkileri konusunda Osman Nuri Ergin 'Türkiye Maarif Tarihi' adlı kitabında şöyle yazıyor: "Fatih'ten II. Abdülhamit dönemine kadar geçen dört buçuk asırda medreselerin, Türklüğe ve ilim âlemine ne hizmetleri ve faydaları olmuştur? Belli başlı hangi âlimleri yetiştirmiştir? Bunlar arasında milletlerarası şöhreti haiz kimler vardır? Uzun uzun aramaya gerek yoktur, hiç kimseyi yetiştirmemiştir demekle yetinmek uygun olur." Bu tespitin Cumhuriyetin kuruluşuna dek sürdüğünü de biliyoruz.

Medreselerde kapılar Türkçeye ve diğer dillere kapalı olduğundan, Fatih Sultan Mehmet, devletin ihtiyaç duyduğu ve her alanda görev alabilecek yönetim ve sanat elemanlarını yetiştirmek için, medreseler dışında, saray içinde Enderun Okulu'nu açtı. Ancak bu okula sadece devşirme çocuklar alındı. Türkler bu okula sokulmadı. Enderun Okulu'nda Türkçe dersler de verildi. Eğitim programında Farsça ve Arapça yanında, çeşitli bilim dalları da yer alıyordu.

Türkçe bir de Yeniçeri Ocağı'na girebildi. Askerlik dili zaten oldum olası Türkçe idi. Mevcut uygulamaya dokunulmadı.

Fatih Sultan Mehmet devletin buyruklarını Türkçe kaleme aldı. Kendi adını taşıyan kanunnameyi Türkçe yayınladı. Kanunname herkes tarafından kolay anlaşılсын diye sade bir dille kaleme alındı. Ağır, ağıdalı sözcük ve terkipler kullanılmadı.

Fatih zamanında Rumca sorunu ortaya çıktı. Rumlar kendisini Bazileos (imparator) olarak tanımakta gecikmediler. Padişah fetihten sonra Ortodoks patriğine eski imtiyazlarını kullanabileceğini bildirmiş ve görevine devam etmesini istemişti. Patrik artık padişah himayesinde idi. Rumca rahat bir şekilde din ve ilim dili olarak gelişebilecekti. Zamanla Rumca diplomasi dili oldu. Fenerli Rumlar tercüman olarak idarede yer almaya başladılar. Başkente gelen batılı olağanüstü elçilerle görüşmeler Rum tercümanlar aracılığı ile gerçekleşir oldu.

Osmanlı Devleti, XVI. yüzyılın başında çok genişledi. Yavuz Sultan Selim zamanında fetihler doğuda gerçekleşti. Önce İran'a karşı Çaldıran, sonra, Memluklarla Mercidabık savaşları. Sonuncu savaş ile Suriye, Filistin, Mısır ve Arap yarımadası imparatorluğa katıldı.

İran seferi sırasında Türkçe konuşan Şii mezhebine mensup binlerce insanın öldürüldüğünü, binlerce Şii Türkün ise Hatay'a göç ettiğini tarih kitapları yazmaktadır. Sürgüne giden Şii Türkler Arapçayı benimseyerek dinlerini korumuşlardır. Bu sefer sırasında birçok İranlı da Anadolu'ya gelmiş ve Farsçanın yayılmasında etkin olmuşlardır.

Arap yarımadasının, Suriye'nin, Filistin'in ve Mısır'ın, daha sonra Libya ve Tunus'un imparatorluğa katılması, Türk kültürü üzerinde olumsuz etkiler yaratmıştır. İmparatorlukta nüfus üstünlüğü Türklerden Araplara geçmiştir. Mısır'ın fethi ile hilafet de Osmanlılara geçmiştir. Halife unvanı da alan Yavuz Sultan Selim, İstanbul'a dönerken, birkaç bin ulemâ ve işe yarar addedilen birçok Arap ve fellahı da başkente getirmiştir. Bu suretle medreselerin kapıları bu defa Araplara da açılmış oldu. Eskiden beri ilim dili olarak kabul edilen Arapça, durumunu daha da güçlendirdi. Farsçanın da edebiyat dili sıfatı ile değeri arttı.

Sarayda ve başkentte XVIII. yüzyıla kadar Türkçenin durumu ile pek ilgilenen olmadı. Bu dönemde Avrupa, din savaşlarını bir tarafa bırakarak aydınlık dönemine girmişti. Rusya'da Deli (!) Petro modernleşme yolunda dev adımlar atıp, Kırım ve Kafkaslara doğru uzanmaya başlamıştı. Osmanlı orduları ise bu devirde tüm cephelerde peş peşe yenilgiler alıyordu; Avrupa'da toprak kayıpları başlamıştı. (Viyana bozgunu, Karlofça, Pasarofça) Protokolde, Avrupa kralları ve hükümdarları artık padişah ile aynı seviyeye gelmişti. Avrupa'nın büyük gelişmeleri, kapalı Osmanlı toplumunda bile duyulmaya başlamıştı. Küfür karanlığı olarak görülen Avrupa'da, eğitim, bilim, sanat, ekonomi alanlarında gelişmeler yaşanmaktaydı. Bu gelişmeler, büyük ölçüde dillerin ulusallaşması ile sağlanmıştı.

X. yüzyıla kadar Avrupa'da Latince hemen hemen tüm milletlerin ilim, edebiyat ve din dili olmuştu. İncil sadece Latince idi. Rönesans ve ardından Reform hareketleri geldi. Ulusal diller öne çıkmaya başladı. İncil milletlerin kendi dillerine çevrildi. Matbaanın icadı okuyucu sayısını bir anda adeta patlattı. Kiliseler milletlere göre çoğaldı. Ulusal dillere geçiş, düşünceye giden yolların önünü açmıştı.

Aynı şekilde Rusya da XVIII. yüzyılın başlarında, kimsenin hayal bile edemeyeceği reformlara tanıklık ediyordu. İlk reform dilde başladı. Halkı okutma için eğitime öncelik verildi. Matbaa kuruldu. İlim kitapları tercüme edildi. 1724 yılında, en önemlisi, Batıda olduğu gibi, akademi açıldı.

Avrupa'da devletler kendi dillerini geliştirirken, bir yandan da, siyasî ve ekonomik nedenlerle, Türkçeye de önem vermeye başladılar. Fransa'da, 1669 yılında, Paris'te, "Institut Nati-

onal des Langues et Civilisations Orientales” (Şark Dilleri ve Medeniyetleri Milli Enstitüsü) kuruldu. Ardından, asrın sonuna doğru, her üç yılda bir, 6 ile 9 yaşlarındaki çocuklar Türkçe öğrenmek üzere İstanbul’a Katolik papazların yanına gönderilmeye başlandı. Bu cümleden olarak, Antoine Galland’ın muazzam “Les Mille et Une Nuits” (Binbir Gece Masalları) eserini, Kral XIV. Louis’in baş bahçıvanı Joseph de Tournefort’un “Voyage d’un Botaniste”, (Bir Bitkibilimcinin Gezisi) Jean-Baptiste Tavernier’nin “Les Six Voyages en Turquie et en Perse” (Türkiye ve İran’a Altı Seyahat) kitaplarını örnek olarak veriyorum. Türkçe öğrenerek yurtlarına dönen gençler, ileride, Fransa’nın Osmanlı Devleti’ndeki temsilciliklerinde elçi, tercüman gibi hizmetlerde bulunacaklardı.

Fransa’nın Türk diline karşı duyduğu bu ilgi kısa zamanda diğer ülkelerin de dikkatini çekti ve Kutsal Roma Germen İmparatorluğu, İngiltere, Hollanda, İsveç ve hatta Rusya bile, Türkçe öğretebilmek için okullar açtılar. Günümüz açısından bunun sonuçları, tarihi ve doğal zenginliklerimizin batılı ülkelere kolayca aktarılması oldu.

XVIII. yüzyıla kadar Osmanlı idaresi Avrupa ile temasa hiç gerek duymamıştı. Dünyada olup bitenleri izlemiyordu. Kendisini kafirlerden üstün görüyordu. 1440 yılından beri faaliyette olan matbaayı es geçmişti. Bilimde ve teknikte ortaya konulan buluşlara, yeniliklere duyarsız kalmıştı. Batı dillerinin Türkler ve Müslümanlar arasında öğrenilmesine izin vermemişti. Pasarofça Anlaşması’ndan sonra, Lâle Devri’nde ilk kez olarak Fransa’ya olağanüstü elçi gönderilmesine karar verildi.

Avrupa’ya ilk defa gönderilen ilk Osmanlı olağanüstü elçisi Yirmisekiz Mehmet Çelebi’nin, Marsilya’da karaya çıkışı büyük olay oldu. O andan itibaren, geri dönüşüne kadar fevkalade ağırlandı ve itibar gördü. Dönüşünde kaleme aldığı Sefaretnamesi’nde gördüklerini rapor etti. Saraylar, opera, tiyatrolar, rasathane, parklar, bazı kuruluşlar hakkında bilgiler verdi. Rapor ettikleri arasında matbaa hakkında bilgi bulunmuyordu. (Fransızlar, Yirmisekiz Mehmet Çelebi’nin raporunu bir süre sonra Fransızcaya çevirmişlerdir.) Bu vesile ile, Fransızcaya, “Le Paradis des Infideles” (Mümin Olmayanların Cenneti) şeklinde çevrilen kitabın giriş bölümü, Yirmisekiz Mehmet Çelebi’nin, Paris’e gelişinde (Mart 1721) Marly Şatosu’nda bulunduğu sırada söylediği şu hâdis ile başlamaktadır: “Le monde est la prison des croyants et le paradis des infidèles” (Dünya inananların hapishanesi, mümin olmayanların ise cennetidir).

İstanbul’da ilk Türk matbaası 1727 yılında İbrahim Müteferrika tarafından kuruldu. Macar asıllı İbrahim Müteferrika, Türklere esir düşmeden önce babasıyla Paris’i ziyaret etmişti ve orada en dikkatini çeken matbaa olmuştu. İmparatorlukta azınlık matbaaları çoktan faaliyette idi. Filhakika Museviler, İspanya’dan geldiklerinde, Arapça ve Türkçe basım yapmamak kaydıyla kendi ve batı dillerinde kitap basma izinlerini 1494 yılında almışlardı. Ermeni cemaati 1567 yılında, Rumlar ise 1627 yılında matbaalarına kavuşmuşlardı.

Matbaanın faaliyete geçmesi hiç de kolay olmadı. İlk önce medreselerin ve ulemanın aşılması gerekiyordu. Din adamları, kutsal kitap dışındaki yayınları, kazandıkları imtiyazlı duruma bir rakip olarak ve ekmek kapısının kapanması şeklinde gördüler ve direndiler. Dinin korunması bahanesiyle halkı matbaaya karşı kıskırtmaya başladılar. Sadrazam Damat İbrahim Paşa, ilmiye sınıfı ile pazarlık etti. Sonunda fetva alındı. Fetva ile, sözlük, mantık, astronomi konularında kitaplar için izin çıktı.

Ancak fetva ile mesele çözülmüş olmadı. Hangi dilde kitap basılacaktı? Türkçenin ilim ve edebiyat dili olamayacağı kanaati yaygındı. Dilimizin bu niteliklere sahip olmadığı ileri sürülüyordu. Bu nedenle, ilim ve edebiyat dili olarak kabul edilen Arapça, konuşma dili olarak da seçilmeli idi. Saray da zaten çoğu kez Arapça ve Farsça yazışmakta idi. İbrahim Müteferrika, ölümüne kadar geçen yirmi yılda 16 kitap basabildi. Bunlardan ikisi sözlük, dokuz adedi tarih, üçü coğrafya, bir tanesi siyaset ve diğeri de bilim kitabıydı. İbrahim 7 Müteferrika 1745 yılında öldü. Onun ölümünden sonra bir kitap daha basıldı ve matbaa 1784 yılına kadar faaliyetlerini durdurdu.

Matbaanın faaliyete geçtiği dönemi hatırlayalım: Lâle Devri. Edebiyatımıza hâkim dil Farsça. Büyük Şair Nedim kasideler yazıyor. Bazı şiirlerinde moda olan kalıpları bir kenara

bırakarak, Türkçeyi doğal bir anlayışla ve özenerek kullanıyor. Şair Nabi, İstanbul Türkçesi-ne vurgunluk düzeyinde hayrandır. Şair Osman Taib Efendi ise, sosyal konulara yüz çevirmiş olan divan edebiyatının kapılarını aralıyor; şiirlerinde, ülkedeki pahalılıktan, ihmal ve sabotajlar sonucu çıkan yangınlardan söz ediyor; şehreminini ve ilgilileri bundan sorumlu tutarak eleştirilere girişiyor. Burada, ilk kez olarak, Arapça ve Farsçaya karşı bir direnişe şahit olunuyor. Kendi haline terk edilmiş dilimiz Türkçe edebiyatında yer almaya çalışıyor. Bu akım, medrese kapılarına çarpıp duraksıyor. Patrona Halil İsyanı'nı ve bunun neden olduğu yıkıntıları anımsayalım.

Medrese Türkçenin ve Türk kültürünün en büyük düşmanı idi. Gerileme dönemine girmiş Devlet-i Aliyye'de sübyan okullarında sadece Arapça ve din dersleri veriliyordu. Hayatta işe yarayacak bilgiler programda yer almıyordu. Türkçe dersleri müfredatta yoktu. Medreselerde öğretilen bilgiler yaşam ile değil, ölüm, ahiret ve öteki dünya hakkındaydı. Devletin, işlerini görebilmek için, kendi bünyesinde devşirme çocuklar için Enderun Okulu açtığına değinmiştim. XVIII. yüzyılda, fetih ve akınlar devri kapanmaya başlamıştı. Artık batıdan devşirme toplanamıyordu. Saray için cariyeler Kafkaslardan, Yemen üzerinden Afrika'dan gelmeye başlamıştı. Enderun'a artık eleman temin edilemiyordu. Türk çocuklarını burada eğitip hizmete almak kimsenin aklına gelmiyordu.

Lâle Devri'ni izleyen yıllarda, devletin durumu daha da kötüye gitmeye başladı. Özellikle 1768-1774 yıllarındaki Rus Harbi bir yıkımdı. Baltık'tan yola çıkan Rus donanması, Cebeli Tarık'tan geçerek Ege'ye gelmiş, Çeşme limanında yatmakta olan donanmamızı, hemen çok az bir kayıpla yok etmişti. Donanmayla birlikte yedi bin levend de sulara gömülmüştü. Aynı savaşta, Moldavya'da, Kartal Ovası'nda, otuz bin kişilik Rus ordusu, yüz seksen bin kişilik Osmanlı ordusunu altı saat içinde dağıtmıştı. Bu koşullarda, başta askerî olmak üzere, idarede ve eğitimde değişikliklere gidilmesi artık şart olmuştu.

İlk olarak 1773 yılında Fransız uyruklu baron de Tott ile Cezayirli Hasan Efendi yönetiminde Deniz Harp Okulu (Mühendishâne-i Bahrî-i Hümayun) açıldı. Ordu gelenekleri gereği dersler Türkçe olacaktı. Baron de Tott Türkçe öğrenmişti. Dersler öğrencilere Türkçe not ettiriliyordu. Okul programında matematik, gemi yapım ve seyir dersleri vardı. Terim bulmada zorlanıldı. Bazı terimler İtalyanca ve Arapçadan alındı. Deniz Harp Okulu, eğitimde ve modernleşmede, batılılaşma yolundaki ilk adım oldu. Söz konusu kuruluş ne yazık ki artık tarih oldu.

Daha sonra III. Selim devrinde, 1793 yılında (yine yeni bir Avusturya ve Rus yenilgisinden sonra) Kara Harp Okulu (Mühendishâne-i Berrî-i Hümayun) açıldı. Avusturya'dan uzmanlar getirildi.

II. Mahmut döneminde, Vakâ-i Hayriye'den sonra ıslahat ve eğitime daha da ağırlık verildi. Yeni ordu, zorunlu askerlik ile ulusal değer kazanmaya başladı. Ordunun ihtiyacı olan bilgili ve donanımlı personeli yetiştirmek için, askerî okullar yeniden düzenlendi. Sultan III. Selim ayrıca, yabancı ülkelerle temaslarda Rum ve Ermeni tercümanlara tabi kalmanın kusurlu olabileceğini de tespit etti. Devlet-i Aliyye'nin asırlardır sürdürdüğü inziva siyasetine son verme kararı aldı. Batı ülkelerinde ikamet elçilikleri açıldı. İngiltere'ye gönderilen Ağâh Efendi'nin yanına, dil öğrenmeleri için öğrenciler de katıldı. Paris'e de Halet Efendi gönderildi. Dış ilişkileri günün icaplarına göre yürütebilmek amacıyla, 1835 yılında 'Hariciye Nezaretinin Teşkilâtını Havi Nizamname' yürürlüğe konuldu. Ayrıca II. Mahmut da, Türkçenin bilim alanında yer edinmesi için adımlar attı. Bu alanda batılı kaynaklar devreye sokuldu. Bu görevi Hoca İshak Efendi üstlendi. Hoca İshak Efendi Fransızca biliyordu. Başta, zamanın büyük ilim adamlarından Etienne Bézout'nun "Cours de Mathématiques" (Matematik Dersleri) kitabını Türkçeye çevirerek Kara Harp Okulu'nda dersler verdi. Yabancı kaynaklardan faydalanarak birçok konuda eserler meydana getirdi. Okullarda, kitaplarından yıllarca yararlanıldı.

II. Mahmut döneminde ayrıca ilk resmî gazete yayına girdi. (Takvîm-i Vekâyi) İlk öğrenim zorunlu kılındı. Tıp okulu açıldı. (Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane) Okulların yeniliklerden haberdar olabilmeleri için, batı dillerinden çeviriler yapmak üzere tercüme bürosu kurulması kararlaştırıldı. Türkçenin anlaşılır şekilde sadeleştirilmesine dikkat edildi.

Genç Osmanlılar ve I. Meşrutiyet Devrinde Türkçe (1839-1918)

Gülhane Hattı Hümayunu'nun ortaya koyduğu ilkeler arasında, eğitim, dil ve edebiyat ile ilgili bir kayıt yoktu. Ancak, ırk ve mezhep ayırımı gözetilmeksizin yeni bir yaşam ve toplum düzeni öngörülmekteydi. Osmanlı toplumunu düzlüğe çıkaracak araçlar, eğitim ve ulusal dil idi. Bu nedenle Türkçenin ilim dili olmasına direnen Arapça ve Farsçaya karşı tepkiler artmaya başladı. Sizlere burada, zaman içinde Türkçeyi ve Türk kültürünü toplumumuza tekrar kazandırabilmek için uğraş veren Osmanlı aydınlarından bahsedeceğim. Başka bir ifade ile, bin üç yüz yıldır Arapça ve Farsçayı toplumumuz için vazgeçilmez addedenlerin, esasen çok iyi bildiğiniz ve hiç değişmeyen görüşlerini özetleyen, II. Mahmut'un şehzade iken kendisine ders veren hocasının ifadeleri ile bir diğer örneği vermekle yetineceğim: "... İlimden murat şeriat ilimleridir. Şeriat ilimleri de tefsir ve hadis ve şerif ve akaid ilmidir. Ahirette selamet, bu ilimlerde, fakihlerin yazdığı üzere hareket etmekle olur. Dünyanın her şeyi fânidir, nihayet bulur, ama ahiretin her şeyi ebedîdir son bulmaz. "Bir diğer ilmî telkin de" ... nâfi olan ilim Kur'an, hadis ve fıkıhtır, sairî bir şugl-i bî mânâdur etme heves, ilim odur anda ola kâl-Allah ve kâleresul, sairî vesâvis-i şeytandır sana bu pend bes. " İşte bu değişmeyen düşüncelere karşı aydınlar ortaya atılarak dilimizi savunmaya çalıştılar. Mücadele bu inanç ve görüşlere karşı yapıldı.

Tanzimat Fermanı ile birlikte toplumu temsilen Genç Osmanlılar ortaya çıktı. Divan edebiyatı yerine, toplum, onun sorunları, doğa, dünya ile ilgili konular ele alınmaya başladı. Halkın yaşantısı, çektiği acılar, yazarların konuları olmaya başladı. Kullanılan dil de, halkın anlayabileceği şekilde Türkçe olacaktı. Şinasi, Ziya Paşa, Ali Suavî, Namık Kemal, Mustafa Celalettin Paşa, Cevdet Paşa, Lastik Sait, Ahmet Mithat Efendi, Ahmet Rıza bu akımın öncülerindendir. Ziya Paşa'ya göre, divan edebiyatının dili ve örnekleri Türk değildir. Gerçek Türk dili İstanbul'da ve taşrada halk arasında yaşamaktadır.

Ali Suavî Türkçeyi savunanların en başında gelir. Ona göre Lisanî Osmanî siyasi bir deyimdir. Osmanlı sözcüğü dilin ne olduğunu anlatmaz, deyim yanıltır, doğrusu Lisanî Türkî'dir. (Türk Dili) Tam bir halk adamı. Konuştuğu gibi yazıyordu. Arapça ve Farsça sözcükleri kullanmazdı. Dilimizin yoluna konulmasını savunurdu. Birkaç örnek vereyim: "Aşı sözcüğünü hepimiz anlıyoruz. Bunun yerine telkih de ne oluyor? 'Yoksa' diye yazmak varken 'yohksa' yazılıyor, 'akşam' yazsınlar, 'ahşam' değil. Milletimizi maarıftan habersiz bırakan bu gibi şeyler değil midir". Ali Suavî Türkçe yazılardan Arapça ve Farsça kurallarının ve tamlamalarının kaldırılmasını, kısa cümleler kullanılmasını, ezanın, hutbelerin ve namaz sûrelerinin Türkçeleştirilmesini de önerdi. Devlet idaresinde din ile dünya işlerinin birbirinden tamamen ayrılması gerektiğini savunmuştur. Monarşi adını verdiği mutlakîyet rejimi yerine parlamento esasına dayalı meşrutî sistemi savunmuştur. Dokuz ay süre ile lisemizin müdürü olarak da görev yaptıktan sonra, istifa edip ayrılmıştır.

Namık Kemal de Türk dili ve edebiyatı üzerine fikir yürütmüştür. Sözü, düşünceleri anlatmak için bir araç olduğunu, düşünce içermeyen sözlerin işe yaramadığını söyler. Tıp okullarında Fransızca ve Almanca dersler verilmesinden yana değildir. Nedeni, öğrencilerin yabancı dili iyi bilmemeleri ve Türkçede birçok terimin karşılığı olmamasıdır. Bu arada Latin harflerini Arap harflerine tercih de etmemektedir. Dönemin, toplumun ilgisini çeken olayları hakkında eserler vermiştir. Özgürlük ve vatan şairi olarak hatırladığımızı anımsayalım.

Bu kuşaktan Mustafa Celalettin Paşa, Türk tarihi ile ilgili kitap yazmış ve bu kitabında Türkçeye geniş yer vermiştir. 1869 yılında İstanbul'da "Les Turcs Anciens et Modernes" (Geçmişteki ve Çağdaş Türkler) eseri yayınlanmıştır.

Genç Osmanlılardan Cevdet Paşa'nın da Türkçeye büyük katkıları olmuştur. 1848 yılında ilk öğretmen okulunu kurmuştur. (Dârulmuallimîn) Mecelle, Encümen-i Dâniş (Akademi) onun eserleridir. İlk öğretmen okulunda Türkçe derslere çok ağırlık verilmiştir. Bu husus medreseler tarafından eleştiri konusu olmuştur. Gericiler, öğretmenlerin Arapçadan zayıf kalacaklarını ileri sürmüşlerdi. Bu gelişmeler yaşanırken, diğer taraftan, Abdülaziz döneminde (1861-1876) açılan orta öğrenim okulları ile meslek ve teknik okullarda Arapça yine

birinci esas dil olmaya devam etmiştir. Yine bu devirde üniversite (Dârülfünun) faaliyete geçti. Orada da dil sorunu yaşanacaktı.

Lastik Sait, (1848-1921) Kemal Paşazade Sait (yaz kış lastik ayakkabı giyermiş, bu nedenle lastik de kendisine yapışmış) gazeteci ve yazardı. Çok iyi Arapça, Farsça, Almanca ve Fransızca bilirdi. Yazılarında yıllarca Türk dilini savundu. İşte size, ulus ile ilgili bir beyiti

‘Arapça isteyen Urban’a gitsin

Acemce isteyen İran’a gitsin

Frengiler Frengistan’a gitsin

Ki biz Türküz bize Türkî gerekir”

Bu alanda son olarak, Ahmet Rıza’yı ele alalım. (İstanbul, 1859-1930) Yazar ve siyaset adamı. Auguste Comte’un pozitivizm felsefesini ülkeye taşıyandır. O da Galatasaray’da okudu. Tatillerde, Antalya’da sürgünde olan babasının yanına gidip gelirken, Anadolu’daki köy ve kasabalarımızı, kentlerimizi gördü; buralarda yaşayan topluluklar arasındaki farklara şahit oldu. Yurdun sahibi Türklerin diğer topluluklar karşısında eğitimsiz, çok fakir ve çaresiz olduklarını gözlemledi. Bu durumun nedenlerini irdelemeye başladı. Lisemizden sonra Paris’e giderek Ziraat Mektebi’ni bitirdi, uzman oldu. Ziraat Nezareti’nde göreve başladı. Burada yararlı işler yapamayacağını anlayınca, istifa ederek Maarif Nezareti’ne geçti. Orada da bürokrat olarak ülkeye yardımcı olamayacağını hissederek istifasını vererek serbest kaldı ve gazeteler aracılığı ile yazılar yazmaya, saraya lahiyâlar, raporlar göndermeye başladı. Ülkeyi içinde bulunduğu tehlikeli durumdan kurtarabilmek için eğitimden ve müspet ilimleri yaymaktan başta çıkar yol olmadığı kanısıyla, bu fikirlerini sonuna kadar savundu. Türklerin de millet olarak kendilerini ortaya koymaları yolundaki düşüncesiyle konuyu kapatalım. “...İran, edebiyat diline sahip olduğu için Arap fetihlerine karşı direnmişti. Mısır’ın olgun bir dili olmadığından, Arap’a yenilmiş ve karışmıştı. Rumlar, bir zamanlar ezilip perişan olmuşken, yine dilleri sayesinde yeniden bir Yunan devleti kurdular. Osmanlı devleti bir parçalanırsa Türk ulusu yok olup gider...”

Türkçenin Resmi Dil Oluşu ve Yaşananlar

II. Abdülhamit’in tahta çıkışı ile Kanunî Esasi çalışmalarına da başlandı. Meşrutiyet ilan edilmişti ve anayasa hazırlanacaktı. Çalışmalar başlar başlamaz ortaya yine dil sorunu çıktı. Bu kez devlete parlamenter bir şekil vermek ve ırk, mezhep farkı gözetmeksizin Osmanlı ulusu oluşturulması söz konusu idi. İmparatorluğun dört bir yanından gelecek temsilciler

hangi dilde konuşup kanunlar çıkaracaklardı? Anayasanın 18. maddesine, Osmanlı Devleti’nin resmî dilinin Türkçe olduğu ve devlet hizmetine gireceklerin bu dili bilmesi hükmü konuldu. Türkçe böylece ilk kez devletin resmî dili olmuştu.

Meclisin ilk toplantısında, Türkçe ile ilgili olarak, o zamana kadar üzerinde hiç durulmamış bir sorun ortaya çıktı. Temsilciler geldikleri yöre ağız ile Türkçe konuşuyorlardı. Bölgelere göre lehçeler değişmekte idi. Not tutanlar yazı yazamaz oldular. Ahmet Mithat Efendi, zabıt tutmakla ve söylenenleri yazı diline çevirmekle görevlendirildi. Kolay bir iş değildi. Bir gün, Meclis çalışmaları sırasında stresten düşüp bayıldı. Çalışmalara bir gün ara verildi. Temsilciler, ilk kez Türkçenin bu denli değişik biçimlerde ifade edildiğini görmekle

şaşkına döndüler. Bu arada İstanbul halkı, başka yöre ve illerden gelen temsilcilerin Türkçeleriyle dalga geçmeye başladı. Temsilciler de İstanbulluların Türkçesiyle alay ettiler. Bu durum, Türkçeye çeki düzen verilmesi yolunda ilgililerin dikkatini çekti ve bu yöndeki çabalar hızlandırıldı. Fakat kısa süre sonra Meclis kapatıldı ve çeşitli konulardaki fikir hayatı da sekteye uğradı. II. Abdülhamit'in istibdat dönemine geçildi. Ancak, sarayın sansürü dil konusunu kapsamadığı için çalışmalar devam edebildi. Tartışmalar ise kısa sürede yoğunlaştı. Dil tartışmaları, resmî yazışma dilinin sadeleştirilmesi, alfabenin düzenlenmesi, Türkçenin, Arapça ve Farsçadan arındırılarak benliğine kavuşturulmasından oluşmaktadır. Burada bir parantez açarak Padişah II. Abdülhamit'in dil konusundaki görüşüne yer vereyim: "Arapça güzel lisandır, keşke eskiden resmî dil kabul olursa idi. Hayreddin Paşa'nın sadrazamlığı zamanında Arapçanın resmî dil olmasını ben teklif ettim. O zaman Sait Paşa başkatip idi, direndi. Sonra Türklük kalmaz dedi. O boş laf idi. Neden kalmasın? Aksine Araplarla daha sıkı bağlantı olurdu."

Resmî yazışma dili gerçekten karışıktı. Halk, kanun metinlerinden, tüzüklerden, yönetmeliklerden, resmî bildirilerden anlam çıkaramıyordu. Ticarî belgeler, mahkeme kararları anlaşılıyordu. Yazışmalar, sanki halk ve ilgili kişiler için değil, katipler ve onların üst makamları içindi. Oysa Türkçe çıkmaya başlayan günlük gazeteler hatırı sayılır okuyucu kitlesine kavuşmuşlardı. Bunda, Ali Suavi, Ahmet Mithat Efendi, Namık Kemal, Şinasi gibi yazarların büyük katkıları olmuştu.

Alfabe ile harflerin dilimize uygun hale getirilmesi konusu da çok çetin bir işti. Evvela kullanılan alfabe, başka bir deyişle yazılar Arap harfleriyle yazılıyordu. Bu harfler Kur'an harfleri idi.

Kur'an Peygamber zamanında yazılı değildi. Ayetler indikçe hafızlar tarafından ezberlenirdi ve bu şekilde muhafaza edilirdi. Hazreti Ebu Bekir zamanında, bir savaşta, hafızların önemli bir kısmı şehit düştü. Bunun üzerine vahiy katipleri ile ezbercilerin aklındaki sûre ve ayetlerin Mushaf halinde toplanıp muhafaza edilmesi kararlaştırıldı. Bu Mushaflar kûfi harflerle kaleme alınmıştı. İslamiyet, Suriye'ye, İran'a, Azerbaycan'a doğru hızla yayılmaya başlayınca ortaya çıkan edebî, sosyal, dinî veya hukukî anlaşmazlıklar üzerine, Hz. Ömer zamanında, Hz. Ömer'in kızı Hz. Hafsa tarafından muhafaza edilen bu orijinal Mushaf'tan, 7 nüsha istinsâh edildi. (suret çıkarma) İslamiyet eline yeni geçmiş ülkelere bu nüshalar gönderilerek yanlış anlamaların ve okuyuşların önüne geçilmeye çalışıldı. Günümüzde kullanılan Arap harfleri ise üç yüz yıl sonra, Abbasiler döneminde kabul edilmiş ve Kur'an da, sülüs, nesih, murakka, muhakkak, tevki ve rik'a gibi altı çeşit yazı ile yazılır olmuştu. O zaman böyle bir yazım değiştirilmesinde sakınca görülmemişti. Özellikle on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyıllarda Osmanlı hattatları, Kur'an-ı Kerim nüshalarına kenar süslerini de ekleyerek, bunları birer sanat eserine dönüştürdüler. Halkın büyük bir kısmının Araplardan oluşması, tutucuların her fırsatta dinimizi ve kitabımızı öne sürmeleri ve baskıları sonucu alfabe çalışmaları akim kalmaya devam etti.

II. Meşrutiyet Dönemi

Bu dönem, özellikle siyasî alanda ulus kavramının geliştiği bir zamandır. I. Meşrutiyet, yeni kabul edilen anayasa düzeni doğrultusunda, ulusalcılığı değil ümmetçiliği, yani Osmanlı olmayı hedeflemekteydi. Oysa imparatorluktaki azınlık grupları, 1839 ve 1856 reform fermanlarını milliyetçilik olarak anlayıp, ona göre gelecek planları yapmakta idiler ve bu yönde faaliyetlerini sürdürmekteydiler. Esasen II. Meşrutiyet dönemi de, iç ve dış gaileler yüzünden kısa zamanda rafa kaldırıldı.

II. Meşrutiyetin ilanı üzerine Türk dili ile ilgili çalışmalar hız kazandı. Bu dönemde daha fazla okur yazar ve eğitilmiş, yurt dışında yetişmiş, başka dilleri de bilen, yeni bir nesil işi ele alıyordu. Özellikle yurt dışında eğitim alanlar ulusçuluk akımlarının da farkındaydılar. Özetle bu nesil, dilin, ulus ile sıkı ilişkisi olduğunun bilincindeydi.

II. Meşrutiyet'in ilk zamanlarında, Bosna-Hersek'in elden çıkışı, Müslüman olarak bildiğimiz Arnavutluk ve Yemen'deki isyanlar, Türk aydınlarını, Osmanlı milleti yaratma çabaları-

nın başarıya ulaşabileceği konusunda kuşkuya düşürdü. Ayrıca bu sıralarda, büyük devletlerin, kapitülasyon ve sömürü düzeni yanında imparatorluktan büyük toprak parçaları kapma niyetleri, bizde de milliyetçi duyguların uyanmasını sağladı. 1908'de Reval'de (Talin) İngiltere Kralı VII. Edward ile Rus Çarı II. Nikola'nın buluşması, İstanbul'da, imparatorluğun bölüşülmesi için atılan bir adım olarak telakki edildi.

Bu dönemde anayasa hükmünden de yararlanarak, ilkokullarda Türkçe nihayet zorunlu dil oldu. Türk olmayan topluluklar, çoğunlukta bulundukları yerlerde Türkçe yanında kendi dillerini de okutacaklardı. Ortaokullarda ise Türkçe zorunlu ders olmaya devam edecek, bölge dili ise seçimli ders olacaktı.

İlköğretimde Türkçenin zorunlu dil olmasına, Hristiyan azınlıklar gibi Araplar da itiraz ettiler. Uygulamayı Türkleştirme siyaseti olarak gördüler. Bu karara en büyük muhalefet, tutucular, din adamları ve meclis üyelerinden geldi. İşte örnek: Kütahya mebusu Abdullah Azmi'nin meclisteki konuşması: "İlkokullarda Türk dilini okutmaktan ziyade, Kur'an okutmak çok daha iyidir, çünkü o yaşta Kur'an okutulmazsa çocuklar büyüdükten sonra Kur'an öğrenemezler. Şu da var ki, bugün birçok okulumuzda cami yoktur. Cami yapılacak yerlere tiyatro sahnesi yapılmıştır."

Ortaya çıkan sosyal ve siyasî durum karşısında Türkçeciler örgütlenme gereği duydular ve 'Türk Derneği'ni kurdular. Kurucular arasında, Ahmet Mithat Efendi, Velet Çelebi, Necip Asım, M. Emin Yurdakul, eğitimci Gaspıralı İsmail, Ahmet Ağaoğlu, Hüseyinzade Ali, Fuat Rauf, Hüseyin Cahit de bulunuyordu. Dernekle, Türk dilini savunanlar ilk kez bir çatı halinde bir araya geliyordu. Bunlar arasında Rusya'dan kaçıp gelenler de vardı. Türk Derneği'nin amaçları kısaca şöyle özetlenebilir:

- Osmanlı Türkçesini bütün Osmanlılar arasında konuşulan ulusal dil yapmak,
- Arapça ve Farsça sözcüklerden yaygın olanları, bütün Osmanlılar tarafından da anlaşılması için sade bir Osmanlı Türkçesine dönüştürmek,
- Türk kavimlerinin geçmişteki ve günümüz hallerini öğrenmeye çalışmak ve dünyaya yaymak,
- Türk halkları arasında Türk dili üzerinde derlemeler yapmak.

Derneğin çalışmaları uzun ömürlü olamadı. Bu arada Serveti Fünun hareketi etrafında toplanmış olan tutucu yazarlar da örgütlenip, Edebiyatı Cedide grubunu oluşturdular. Başlı Halit Ziya çekiyordu. Ona göre dil, halkın seviyesine inmez, halkın irfan seviyesini yükseltmeye çalışırdı. Süleyman Nazif de "Avamdan kimi kimseleri memnun etmek için böyle davranılırsa ne olacak? Dilimizin tatlılığını ve kabiliyetini elimizle yok edeceğiz, bu hareket ile yedi yüzyıl geriye ve dört beş bin kilometre uzağa gideceğiz." Bu konuda bir de Ahmet Rasim'in şu anlamsız sözlerini yazayım: "...Her Arapça söz yerine Türkçe bir sözcük koymak bizim için din, mezhep, iman, namus, cehd, (çalışma, çabalama) gayret, iffet, ismet gibi sıfatların tümünden vazgeçmedikçe imkânsızdır. İstisna-i hayat, istihkar-ı mesaib, (hor görülen çaba) müvellid-i mihl, (halojen), himaye-i etfâl, himaye-i hayvanât, meyl-i maâli, hulûs-u vicdan, sıtk-ı kemal (doğruluk), hıfz-ı meslek, fikret-i civanmerdane terkiplerine karşı uygun veya yakın birer terkip bulmak kabil midir?"

Türkçe konusunda anlamsız tartışmalar sürüp giderken, Selanik'te devrim gibi bir hareket ortaya çıktı. "Genç Kalemler" dergisi etrafında toplanan Ömer Seyfettin, Ali Canip, Ziya Gökalp ve birçok genç, büyük bir coşku ile Türk dilini sadeleştirmek için harekete geçtiler. İttihat ve Terakki Cemiyeti, girişimi hararetle destekledi. 1910 yılında önce Manastır'da bir araya gelen gençler, "Genç Kalemler" adında dergi çıkarmaya başladılar ve kısa süre sonra dergi yayın hayatını Selanik'te sürdürmeye başladı. Dergide yayımlanan "yeni lisan" başlıklı makalede, dilimiz ile ilgili şu hususlar ileri sürülmekteydi; dilimiz yalın, halkın konuştuğu ve anladığı dil olacaktır, Türkçenin kendi kurallarına uygun yazılacaktır, Arapça ve Farsça sözcüklerden kaçınılacaktır, İstanbul Türkçesi esas alınacak, konuşma dili ile birlik sağlanacak, aruz vezni yerine hece veznine ağırlık verilecektir. Ziya Gökalp, Türklerin vatani olarak

Turan'ı hedefliyordu; alfabenin ise Arap harflerinden başka bir alfabe ile yazılamayacağını söylüyordu. Abdülhak Hâmid'in şair-i a'zam olarak kabul edildiği bir zamanda, genç kâlemlerin girişimi gerçekten devrimdi. Daha sonra profesör unvanı da alan Fuad Köprülü, gençleri, "çocuk ruhlu kimseler" diye alaya almıştı. Bu tür alay ve eleştirilere karşı yenilikçiler "bugün yürekleri Türklük duygularıyla çarpan genç nesil bu dili seviyor. Dilimiz birkaç yüz bin imtiyazlı kişinin "argosu" durumunda bırakılamaz, çünkü özgür bir ulus tutsak bir dile katlanamaz" şeklinde yanıt vermekteydi.

Derken, Balkan faciası yaşandı. Misli görülmemiş bozgun ve kayıplar vardı. Rumeli elden çıkmıştı. Ordu merkezi olan Selanik, Üsküp ve Manastır, İstanbul'dan onlarca yıl önce fet-hedilmiş olmalarına rağmen, hiçbir direniş gösterilmeden, bu kentlerde yaşayan Türklerin de rızalarıyla, düşmana silah atmadan teslim olmuştu. Aydınlar, hezimetin nedenleri arasında ülkü noksanını da gördüler. Halide Edip "memlekette ülkü olmadığı sürece istiklâl yok" diye yazıyordu. Bazı yazarlar, okullarda öğrencilere dinden başka bir ülkü aşılanmadığından ya-kındılar. Buna karşılık 'Volkan' gazetesinde çıkan yazıya da yer vereyim: "...Bizim kavgamız toprak için değil. Nemize lazım toprak, memleketleri ister Rusya ister başka bir millet alsın yeter ki bizim dinimize dokunulmasın."

I. Dünya Savaşı, Türkçe tartışmalarını ve Türk dilini bu ortamda buldu. Savaştan kısa bir süre önce ordu, Balkan faciasının etkilerini de göz önünde bulundurarak, Türkçeye önem vererek, mevcut alfabede önemli değişikliklere gitti. Amaç, her aşamada askere verilecek emir-lerin açık, kısa ve anlaşılır olmasıydı. Alfabe basit hale sokuldu. Bu çaba çok yararlı sonuçlar verdi.

Bir de, Osmanlı'nın son zamanlarında ortaya çıkan ve Cumhuriyet döneminin de önde gelen yazarlarından olan, yine Lisemizden yetişme, Refik Halid Karay'ın, dilimiz hakkındaki görüşüne de yer vereyim: "lisan bahsinde esas derdim tad ve âhenktir. Zira şu kanaatteyim ki, Türkçemiz öbür Türkçelere ve birçok ecnebi lisanlara üstün vasfı asırlardan beri armonize edilmiş olmasıdır. Bizim Türkçemiz, hem tatlı hem âhenklidir." (Bu vesile ile, âciz-âne, yazarımızın, hikayelerini, romanlarını, anılarını, mizah yazılarını camiamıza hararetle öneririm. Yıllarca, muhabirlik ve gazetelerde köşe yazarlığı da yapmış olan Refik Halid Karay, eğitim düzeyi, kültürü, gözlemleri ve özellikle dilimize olan hakimiyeti yönünden olağanüstü ve değerli bir yazar.)

Atatürk cumhuriyeti sayesinde, Türkçemiz ve alfabemiz bu günlere kavuştu.

Son söz: Kırklı yılların ortalarında, ilkokula başladığımızda, Andımızı her gün büyük bir coşkuyla söyledik. Bayramlarımızda, Türk olduğumuzu, bundan ne büyük bir mutluluk duyduğumuzu coşkuyla hep birlikte haykırdık. Cumhuriyet çocuğu olarak, her yerde ve her ortamda Türk olmakla hep iftihar edip, gurur duyduk. Atatürk'ün bize bıraktığı emaneti artık, çocuklarımıza teslim ediyoruz.

Ne mutlu Türküm diyene!

100. Yılında, Büyük Taarruzun Hazırlanışı ve Uygulanışı

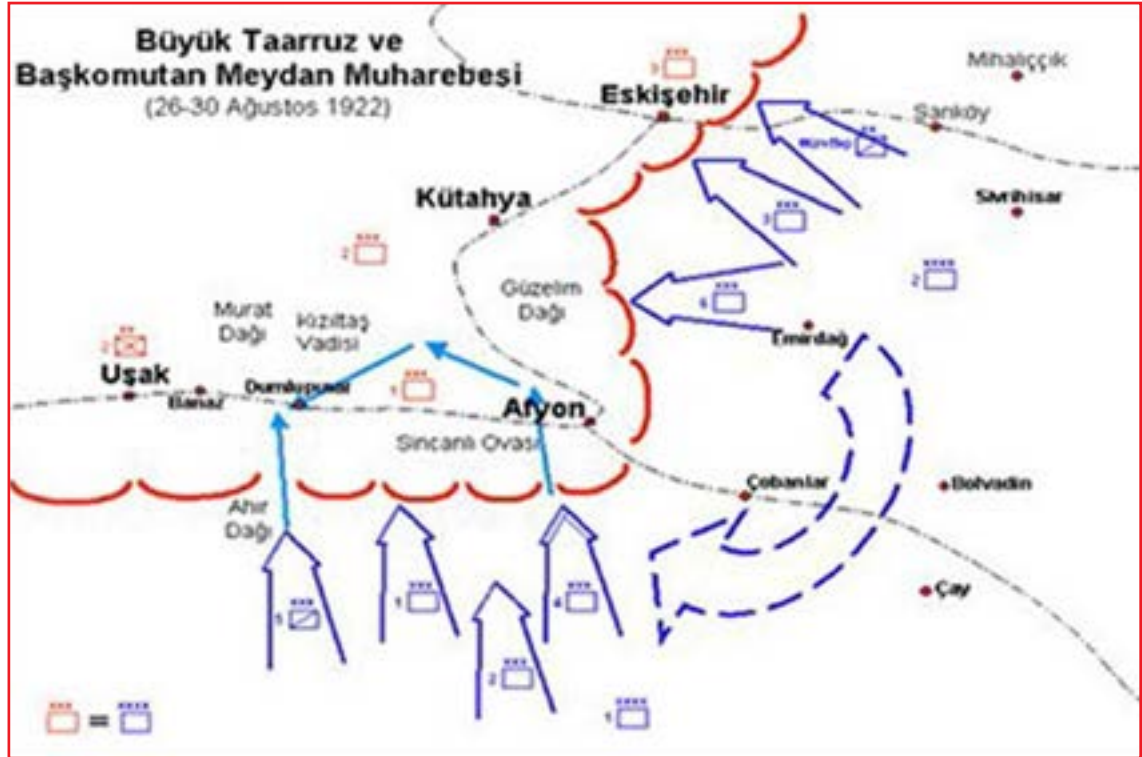
Önder Alaybeyi, (E.) Büyükelçi (92)

Yaklaşmakta olan 30 Ağustos Zaferi'miz ile ilgili olarak, okuduklarımdan, incelediğim belgelerden, duyduklararımdan, kısaca öğrendiklerimden aklımda kalanları sizlerle paylaşmak istiyorum.

Eylül 1921 Sakarya'da çok büyük bir adım attık. 1919 Mayıs'ından beri Anadolu'da sürekli ilerleyen ve Ankara'yı da ele geçirip Türk direnişine son vermek isteyen Yunanlıları mağlup ederek geri çekilmeye mecbur ettik. Afyon-Eskişehir hattına yerleştirdik. Yunanlılar Sakarya Savaşı sonrası bozgun halinde kaçarlarlarken, maalesef, o günkü koşullarda onları takip ederek yok etmeye gücümüz yetmemişti.

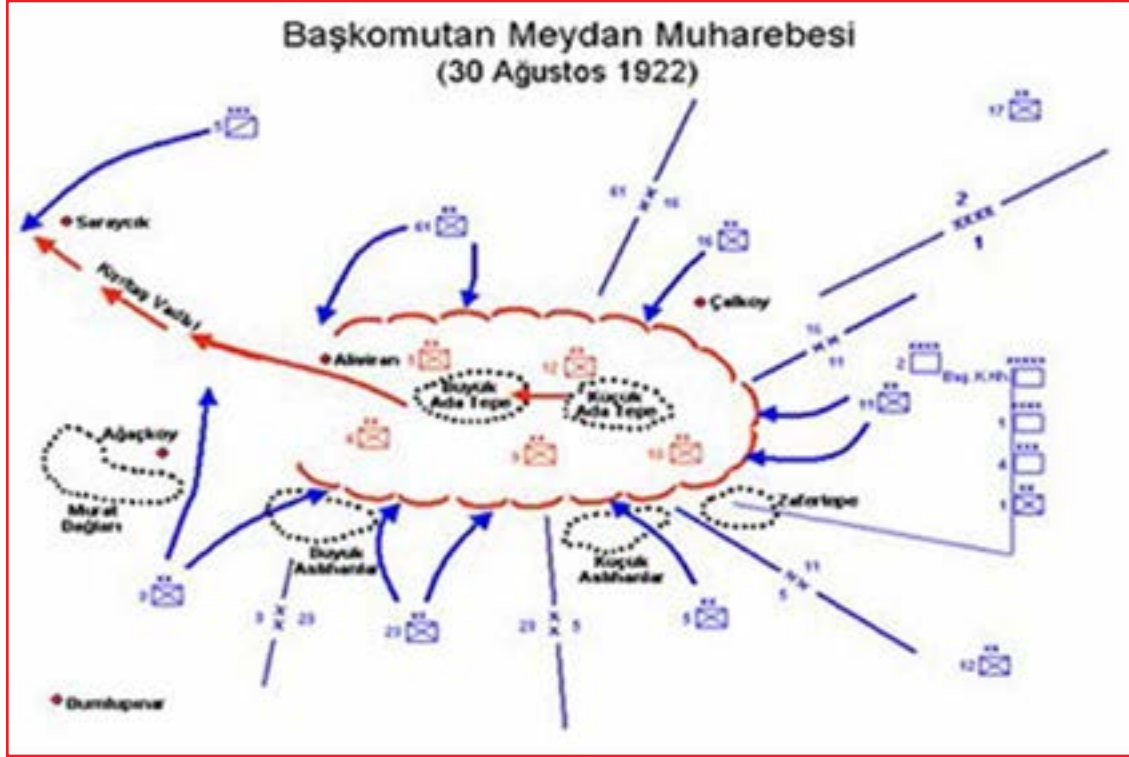
Kazanılan zafer sonucu, Rus Şûralar Hükümeti ile ilişkiler daha açık bir hal aldı; Rusların artık kimin yanında duracakları konusunda (Rusya'daki Enver Paşa gibi) bir tereddütleri kalmadı ve yardımlarını arttırmaya başladılar. Bir diğer önemli gelişme ise Fransızlarla yaşandı. Çukurova dahil, Güney Doğu Anadolu'yu işgal altında bulunduran Fransa ile Ekim 1921 tarihinde bir anlaşma imzalandı. Anılan yörelerin işgali sona erdirildi ve Sevres ile hortlayan Ermenistan davası tamamen suya düştü. (Ankara İtilaf nâmesi) Böylece Ankara'yı ilk resmen tanıyan batılı devlet Fransa oldu.

Antalya, Burdur, Isparta ve Konya'yı işgal eden İtalyanlar da sessiz sedasız çekip gittiler. Bu durumda Ankara'nın karşısında, aktif ve mütecaviz güç olarak, İstanbul'daki ve Boğazlardaki işgal güçleri hariç, sadece Anadolu'daki Yunanlılar kaldı.

Şimdi burada biraz durup, on yıl kadar geriye giderek bir durum değerlendirmesi yapalım. 1908 Temmuz ayında, İkinci Meşrutiyet Dönemi başlamış, Osmanlı toplumunun kaynaş-

ması çok kısa sürmüştü, daha Meclisi Mebusan seçimleri bile yapılmadan, Doğu Anadolu'da gerici ve ayrılıkçı ayaklanmalar başlamıştı; merkezi Erzurum olan 4. Ordu bölgesinde kısmî seferberlik ilan edilmişti ve silahlı çatışmalar hızlanmış, ardından bu çatışmalar Dersim'e de kaymıştı. 1909-1912 yılları arasında, özellikle Yemen ve Makedonya'da ordumuz büyük isyanlarla uğraşmak zorunda kaldı. 1911 yılı sonuna doğru Trablus Harbi, ardından Balkan Harbi, soluklanmaya fırsat bulamadan Birinci Dünya Harbi ve 1918 sonunda başı sonu belli olmayan Mondros mütarekesi. Hemen başlayan işgaller, Düvel-i Muazzama'nın yıllardan beri bizleri Anadolu'dan da atma çabalarının son aşaması olarak Londra'da bizler için nihai çözüm olarak düşünülen barış antlaşmasının pazarlıkları kapsamında yapılan hazırlık toplantıları; 19 Mayıs 1919, orduyu toparlama ve örgütlenme çabaları, I. İnönü, II. İnönü ve Sakarya savaşı. Demek istediğim, Anadolu evlatları on yıldır sürekli cepheden cepheye koşuyor! Halk her bakımdan yorgun, bitkin. Milletin artık barışa ihtiyacı var.

mantığı ile hareket etmekte olan müttefiklerin taleplerini uzlaştırmamanın mümkün olmadığını gayet iyi değerlendirdiği için, her yönden beklemek, işi ileriye bırakmak lehimize bir hareketti.

Müttefiklerin diplomatik girişimlerinde dizginler ve öncelik Lord Curzon'un elinde idi. Anadolu'da barışın ne zaman tesis edileceği sanki onun takdirine kalmıştı. İngiliz Dışışleri Bakanlığı şöyle bir tutum içinde idi: "Kemalistler üzerinde baskı yapmanın en iyi yolu, bugünkü çıkmaz durumu sürdürmektir." Anlamı şu oluyor: Mustafa Kemal, İngiltere'nin dikte edeceği barış koşullarına boyun eğerse ne âlâ, eğmez ise Anadolu'daki çıkmaz durum sürüp gidecek. Tabii bu arada, Mustafa Kemal'in içeriden çökertilmesi için, başta padişah ve avenesi, beşinci kol da dahil olmak üzere her yol denenecekti.

Müttefik Dışışleri Bakanları, Türkiye konusunu ele almak için Mart 1922 tarihinde Paris'te toplandılar. Konferansın ilk günü Türkiye ile Yunanistan'ın bir mütareke yapmaları istendi. Sonra, Doğu Trakya'nın yarısının Yunanlılara verilmesini, İzmir civarında özerk bir bölge ihdas edilmesini içeren öneriler ortaya kondu. Bu şartlar altında konferanstan bir sonuç çıkmadı.

Yunan Dışışleri de Paris Konferansı'ndan hemen sonra müttefik başkentlerinde İzmir yöresinde «özerk bir idare» kurulması için karar alınması yolundaki çabalarını arttırdılar. Amaçları Batı Ege'yi Türklerden koparmaktı. Özerk idare aslında İyonya Devleti olacaktı. Özer idarenin başına, İzmir'deki Yunan Yüksek Komiseri Sterghiades geçirilecekti. Yunanlıların aklında Girit vardı. Önce otonomi deyip, aradan biraz vakit geçtikten sonra 'anavatana ilhak' neden olmasındı! Geçmişte bu yaşanmıştı; örnek olay vardı. Fransızlar, teklifi, İrlanda'nın 'Ulster'ine benzettiler. (İrlanda'nın bağımsızlığını İngilizler 1922 yılında, birçok kanlı mücadeleden ve Kuzey İrlanda'yı kopardıktan sonra kabul etmişti.)

Müttefikler arasında bu minvalde gelişmeler yaşanırken, Ankara'nın mütareke yapıldıktan sonra Anadolu'nun boşaltılmasına bir an önce başlanması yolundaki notasına, İngiltere tarafından aylarca yanıt verilmiyordu. Fransızların, Türklere cevap verelim yönündeki önerilerini de geri çeviriyorlardı. Ağustos ayı ortalarında, durumu ele almak için Ekim ayında Venedik'te 'gayri resmî' bir konferans toplanması konusunda nafie yazışmalar sürmekteydi.

İngilizlerin Osmanlı topraklarında asırlardır işleyen etkin haber alma örgütü mevcuttu. Buna ilaveten, mütarekeden sonra İstanbul'da bir de Damat Ferit, Dahiliye Nazırı sıfatıyla Ali Kemal, ajan Sait Molla ve İngiliz ordusunda albay rütbesinde görevli rahip Frew'un katılımlarıyla "İngiliz Muhipleri Cemiyeti" kuruldu. Anadolu'da milli mücadele başlayınca, her türlü haber İngilizlere yetiştiriliyordu. O yıllara ait İngiliz gizli belgelerinde, raporlarında, Anadolu'dan bilgi veren kişi veya kişiler "Black Jumbo" adıyla anılıyordu. Bu kimdi? Yüz yıl geçti; gizli birçok belge, otuz yıl veya elli yıl sonra açığa çıkarıldı. Ancak Black Jumbo'nun kimliği ile ilgili belgeler hâlâ açıklanmadı. TBMM gizli oturumlarında konuşulanlar kısa sürede İstanbul'da İngiliz makamlarına iletilebiliyordu. O derece ki, Sakarya savaş günlerinde, Batı Cephesi'nin bazı gizli planları bile General Harrington'a kısa sürede iletilebilmişti. Kara Jumbo çok iyi çalışıyordu. Ankara'da Atatürk durumun elbette farkında idi.

Mustafa Kemal, aylardır her alanda hazırlıklarını tamamlamaktaydı. Milletten son bir kez daha fedakarlıklar istendi. (Bu arada lütfen unutmayın: Batı Anadolu ve Rumeli hâlâ işgal altında. Buralardan, kanun gücüyle de olsa, asker, vergi toplama imkânı yok. Yeniden orduya asker alma yükü tamamen Orta Anadolu halkının üzerinde.) Taarruz için asker, para ve malzeme lâzım. Yunanlıların gücü ikiyüzbin asker. (Saldıranın, savunma yapana oranla daha fazla askere ihtiyacı vardır.) Biz maalesef o kadar bile asker toplayamadık. Yeniden askere alınanların büyük bir kısmı, peş peşe çıkarılan af kanunları ile serbest kalan eski mahkûmlar ile firarî askerlerdi. Yeni olağanüstü vergilerle para ve malzeme toplandı. Kurulan yeni birlikler olağanüstü gayretlerle, taarruzun gereklerini yerine getirebilecek şekilde eğitildiler, yetiştirildiler. (Osmanlı askerleri son iki yüz yıl boyunca sadece savunma yapıyordu.)

Milletin de taarruz için hazır olması gerekli idi. Halkı bilinçlendirmek için Müdafaa-i Hukuk kuruluşları, belediye reisleri, ticaret odaları, yargı mensupları, eşraf... harekete geçirildi. Her taraftan, mütareke şartlarının kabul edilmemesi, şerefli bir barış elde edilebilmesi için T.B.M.M.'ne telgraflar gönderildi. Bu mesajlar, başta Hakimiyeti Milliye olmak üzere gazetelerde yayınlanıyordu. Anadolu Ajansı da bunları yaymakta idi.

6 Ağustos günü, Batı Cephesi Komutanı, birliklere, taarruz için hazır ol emri yayınladı. 13 Ağustos günü Genelkurmay Başkanı cepheye hareket etti. Mustafa Kemal, 19 Ağustos günü gizlice Ankara'dan ayrıldı. Bu arada, gizliliğe son derece riayet etti. O derece ki, Çanakkale savaşlarından beri yanında yer alan yaverleri Cevat Abbas, Salih Bozok ve Şükrü Tezer'i beraberinde götürmeyerek Ankara'da bıraktı ve başta Meclis üyeleri olmak üzere, 'herkesi idare etmeleri' talimatını verdi. 'Hakimiyeti Milliye' gazetesi ve Anadolu Ajansı Mustafa Kemal Paşa'nın Çankaya'da öğretmenlere çay partisi verdiği, filanca gün Sovyetler Birliği Elçiliği'nin düzenleyeceği ve yabancı misyon mensuplarının da bulunacağı bir davete katılacağı gibi haberleri vermekteydi. (Bu davet doğrudur. Gerçekten, davet günü elçilikte herkes toplanıp Mustafa Kemal Paşa beklenirken, bir yaver gelerek Mustafa Kemal Paşa'nın biraz rahatsız olduğunu ve gelemeyeceğinden ötürü özür dilediğini haber vermiştir.) 21 Ağustos günü Akşehir'de ordu komutanları ile toplantı yapıldı ve Büyük Taarruz'un 26 Ağustos günü başlatılması kararlaştırıldı. Bu zaman dilimi konusundaki faaliyetlerin tümünü Kara Jumbo atladı ve herhangi bir olayı rapor edemedi!

Büyük Taarruz'dan bir gün önce, Anadolu'nun dünya ile haberleşmesi tamamen kesildi. Telgraf haberleşmesi durduruldu. Limanlara yabancı gemilerin girişleri yasaklandı.

26 Ağustos Cumartesi günüdür. Yani sıcak yaz günü ve hafta sonu tatilinin ilk günü. Saat 04.00'de başlayan Türk taarruzu geliyor; Batılı merkezlerin dışişleri bakanlıklarında ve basınında, Türkiye ile ilgili rutin yazışmalar dışında herhangi bir haber yok. 27 Ağustos Pazar Batı başkentleri için tatile devam. Türkiye'den yine dişe dokunur bir haber yok. 28 Ağustos Pazartesi tatil mahmurluğu devam ediyor. 28 Ağustos akşamı sadece İngiltere'nin İzmir Başkonsolosluğu'ndan kısa bir mesaj Londra'ya ulaştı. Mesajda, bazı Türk birliklerinin Uşak'ta demiryolunu kestiği ve Yunanlıların bölgeye 1500 kişilik birlik sevk ettiği yazılıydı. Aynı gün Atina'daki İngiliz Maslahatgüzarı ise, merkezine, Yunan Başkomutanlığı'nın işgal bölgelerinde 1903 doğumlu Rum asıllıların askere çağırıldıklarını, böylece 35 bin gencin daha silah altına alınacağını haber veriyordu.

Büyük Türk Taarruzu ile ilgili olarak, İngiliz arşivlerinde bulunabilen ilk belge, 29 Ağustos Salı gecesi İzmir Başkonsolosluğu'ndan gönderilen ve Londra'ya 30 Ağustos Çarşamba sabahı ulaşan mesajdır. Mesajda, Afyon'da şiddetli çarpışmaların olduğu, şehrin Türkler tarafından ele geçirilmiş olabileceği, ancak haberin doğrulanamadığı, Manisa'ya 400 yaralı Yunan askerinin getirildiği, Yunan makamlarının bütün taşıtlara el koydukları kayıtlıdır.

Bu arada, Yunan Genelkurmayı ise, Büyük Taarruz ile ilgili ilk bildirisini 28 Ağustos gecesi yayınlamıştı. Bu bildiride, Türklerin, tahminen on tümenlik bir güçle ve ağır topçu ateşiyle Afyon'da harekete geçtikleri haberi yer alıyordu. Ertesi günkü bildiride ise Afyon'un boşaltıldığı açıklanıyordu.

İstanbul'daki İngiliz Yüksek Komiserliği de konu ile ilgili ilk bildirilerini 29 Ağustos Salı günü vermeye başlayabildi. Yüksek Komiser Sir H. Rumbold, o gün Londra'ya üç telgraf çekti. Bu telgraflar, Lord Curzon'un eline ertesi gün geçti. İlk telgrafta, "Anadolu'daki Yunan cephesine karşı, oldukça geniş çaplı sayılan bir Kemalist saldırısı başlamıştır. Anadolu ile bağlantı kesiktir ve şimdiye kadar alınabilen yegâne haber, Afyon ve Kütahya'nın Kemalistlerin eline düşmüş olmasıdır " deniliyordu. İkinci telgrafta, Sir H. Rumbold, Kemalistlerin, limanları yabancı gemilere kapadıklarını, İzmit'e kimsenin girişine izin verilmediğini, yabancı bandıralı bir geminin de limana alınmadığını rapor ediyordu. Üçüncü mesajda ise, Sir H. Rumbold, Lord Curzon'un, bir gün önce düşünülen Venedik Konferansı hakkındaki sorularını yanıtlıyordu. Adı geçen, Yunanlıların durumunu hafifletmek için Venedik Konferansı'nın 'mümkün olduğu kadar çabuk' toplanması görüşündeydi. Konferansın herhangi bir aşamasında Anadolu'yu boşaltma yönünde bir sinyal verilmesini İngiltere kabul etmemeliydi. Önce Türkiye'deki azınlıklar için güvencelerden emin olunmalıydı! (İngiliz Yüksek Komiseri'nin 29 Ağustos günü bile olan biten hakkında hiçbir fikri yoktu.) Bu arada, Yunan İçişleri ve Harbiye Bakanları acele İzmir'i ziyaret ettiler.

30 Ağustos Çarşamba günü bizim için her şey bitmişti ve zafer günüydü. Ordular Akdeniz'e emrini almıştı. Düşman dağıtılmış, bir kısmı ezilmiş, başkomutanlığa atanmış olmasına rağmen bu haberi henüz öğrenememiş General Trikopis bile esir alınmıştı. Cephe diye bir şey kalmamıştı. Panik halindeki düşman İzmir'i tutturabilme telaşı içindeydi. Bu arada, terk ettikleri kent ve kasabaları yakıp yıkıyorlardı. Afyon ve Uşak'taki durumu değerlendiren Ankara Hükümeti, derhal, müttefiklere çok ivedi kaydıyla ultimatoom gibi bir nota verdi. Türklerin Anadolu'daki ilk başkenti tarihi Bursa'nın yakıp yıkılıp tahrip edilmesi durumunda, bundan tamamen kendilerinin sorumlu tutulacağını, Yunanlılara, böyle bir vahşet için müsaade edilmemesi istendi. Yunanlılar, tahliye edecekleri Bursa'yı da ateşe vermek içi hazırlıklar yapmışlardı. Baskılar karşısında bundan vazgeçmek zorunda kaldılar.

30 Ağustos günkü Yunan gazeteleri, Fransız pilotların Türk uçaklarını uçurdukları yönünde asparagas haberleri veriyordu. Ancak 31 Ağustos akşamı Atina'da hava birden değişiverdi. Tabana kuvvet kaçabilenlerden gelen haberler nihayet Atina'ya erişti. İngiliz Maslahatgüzarı, gece geç saatlerde yeni bir mesaj daha gönderdi. Durum değişmişti. Atina hükümet çevreleri son derece kederli idi. Türk saldırısının başladığı günlerde Başkomutan Hadjianesti, "dik kafalı aptallığı" yüzünden orduları tamamen gafil avlanmıştı. İçişleri Bakanı, Yunan ordularının Sevres sınırlarına çekilmesini talep ediyordu!

İstanbul'a ulaşabilen haberlerden, İstanbul Hükümeti de telaşa kapılmıştı. Padişah ve aveleri, Türk zaferinden endişe etmeye başladılar. Bunu, İngiliz Yüksek Komiseri'nin 31 Ağustos Perşembe günü Londra'ya çektiği telgraftan anlıyoruz. Telgrafta ezcümle şöyle denilmekteydi: "...Milliyetçilerin saldırısı hükümete huzursuzluk vermektedir. Venedik'te yapılacak hazırlık konferansının zarar görmesinden ya da gereksiz yere erteleneceğinden endişelidirler."

Sonraki gelişmeler ise kısaca şöyle özetlenebilir:

1 Eylül Cuma gecesi Atina Hükümeti İngiliz Maslahatgüzarı'nı davet ediyor ve bildikleri kadarıyla askerî durumu anlatıyorlar. Maslahatgüzarın gece yarısı Londra'ya çektiği telgraf: "Cephe haberleri çok kötüdür. Birliklerin yiyeceği, içeceği kalmamıştır. Düşman saldırılarına artık karşı konamıyor. Ateşkes istenmesi söz konusudur..."

Büyük Taarruz'un birinci haftası sonunda durum budur. Ankara'dan haber sızmadığı için kesin zafer kazanılmıştır. Taarruzumuz başarılı gelişmiştir.

Müteakip hafta içinde yaşanan gelişmeler Avrupa başkentlerinde büyük panik yaratmıştır. Yunanlılar, 4 Eylül'den itibaren bir an önce ateşkes elde edebilmek için İngilizlerin eteklerine adeta yapışmıştır. Müttefikler tamamen şaşkındır.

Konuyu daha fazla uzatmamak için son sözü olayların başkahramanına bırakıp, 15-20 Ekim 1927 günlerinde, ilk TBMM'de yaptığı konuşmasına (NUTUK) bakalım:

"Efendiler,

Başkumandan Muharebesi'nin neticesine kadar her gün büyük başarılarla inkişaf eden taarruzumuzu resmî bildirilerle gayet ehemmiyetsiz harekâttan ibaret gösteriyorduk.

Maksadımız, durumu mümkün olduğu kadar cihandan gizlemektir; çünkü düşman ordusunu tamamıyla imha edeceğimizden emindik. Bunu anlayıp düşman ordusunu felâketten kurtarmak isteyenlerin yeni girişimlerine yol açmamayı uygun görmüştük. Gerçekten, bizim hareketlerimizi hissettikleri zaman ve taarruzlarımızı müteakip başvurular vaki olmuştur. Meselâ, taarruz ettiğimiz sırada, İcra Vekilleri Reisi Rauf Bey'den ateşkes konusunda İstanbul'dan haber geldiğini bildiren 4 Eylül tarihli bir telgraf almıştım. Buna verdiğim cevap şudur:

"Heyeti Vekile Riyaseti Celile'sine:

5 Eylül

Anadolu'daki Yunan ordusu sureti katiyede yenilmiştir. Yunan ordusunun artık yeniden ciddi bir direniş göstermesi ihtimali yoktur. Anadolu için herhangi bir müzakereye gerek kalmamıştır. Mütareke ancak Trakya için söz konusu olabilir. Binaenaleyh Eylül'ün onuna kadar doğrudan doğruya Yunan Hükümeti veyahut İngiltere vasıtasıyla Hükümetimize resmen mü-

racaat ettiği takdirde berveç-i ati şerait (aşağıdaki şartlar) dermeyan edilerek cevap verilme-
lidir. Bu tarihten, yani Eylülün onundan sonra vaki olacak müracaatın cevabının başka olma
ihtimali vardır. Bu takdirde keyfiyet ayrıca taraf-ı âcizaneme bildirilmelidir.

1. Mütarekenin tarihinden itibaren on beş gün zarfında Trakya 1914 hudutlarına kadar
bilâkaydüşart Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nin memurin-i mülkiye (sivil görevli-
lerine) ve kuva-yı askeriyesine teslim edilmiş bulunacaktır.

2. Yunanistan'daki üseramız (esirlerimiz) 15 gün zarfında İzmir, Bandırma ve İzmit liman-
larında teslim olunacaktır.

3. Yunan ordusunun üç buçuk seneden beri Anadolu'da ika ettiği ve icra eylemekte bulun-
duğu tahribatı tamir etmeyi şimdiden taahhüt edecektir.

Büyük Millet Meclisi Reisi

Başkumandan

Mustafa Kemal”

Atatürk, Nutuk'un tümü ile, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ile varılan sonucun,
“yüzyıllardan beri çekilen ulusal musibetlerin ortaya çıkardığı uyanıştır ve bu aziz yurdun
her köşesini sulayan kanların bedelidir. Bu sonucu Türk gençliğine emanet ediyorum” diyor.

Kaynaklar

- Mustafa Kemal Atar, *Nutuk*, 1927.
- Bilâl Şimşir, *İngiliz Belgeleriyle Sakarya'dan İzmir'e*, Bilgi Kitabevi 1972.
- Şevket Süreyya Aydemir, *Suyu Arayan Adam*, Remzi Kitabevi 1965.
- Sabahattin Selek, *Anadolu İhtilâli*, 1965.
- Fahrettin Altay, *10 Yıllık Savaş ve Sonrası*, Eylem Yayınevi 2008.
- S. I Aralov, *Bir Sovyet Diplomatının Türkiye Anıları*, çev. Hasan Alî Ediz, Burçak Yayınları 1967.

Ankaramızın Unutulmuş Kültürel Değerleri

Ali Vedat OYGÜR (101)

Anadolu'nun en eski kentlerinden olan Ankara, Eski Taş (Paleolitik) çağından bu yana kesintisiz bir yerleşim yeri olmuştur. Sürekli oturulan bir yerleşim yeri olmasının en güzel örneği, içinde hâlâ yaşanan ve kendisi de yaşayan Kalesi'dir. Ankara, Hitit ve Frig temeli üzerinde Büyük İskender ile Helen kültürünü almış, ardından Kelt (Galya¹) kökenli Galat² gelenek-göreneği ile yoğrulmuş ve öncekilerin hepsini bir potada kaynaştıran Roma İmparatorluk büyük kenti (metropolis) olarak kozmopolit bir yapı kazanmıştır. Selçuklu ile başlayıp Osmanlıyla süren Türkleşme döneminde öncekiler hiç yabancılanmamış ve adeta onlarla bütünleşmiştir. Ankara, diğer bütün kentlerden oldukça büyük bir ayrıma sahip olduğu bu uzun tarihi boyunca önemli dinsel, kültürel, ekonomik ve siyasal dönüşümler geçirmiş ve bu dönüşümler Ankara'nın sosyo-ekonomik yapısını ve kentleşmesini belirlemiştir.

Başka topraklardan gelerek Ankara'ya yerleşen bu uluslar, kendi kültürlerini beraberlerinde getirmelerine karşın geldikleri bu coğrafyadaki önceki kültürleri de benimseyerek sahiplenmişlerdir. Bu olgu, Hititlerden bu yana böyle çalışmıştır. Lawrence Durrell'in³ yazdığı gibi, "*kültürü belirleyen mekânın ruhudur*". Günümüze kadar gelen bu uzun zaman boyunca görülen devletlerden birisi sona erdiğinde halkı ortadan kalkmamış, yeni yapıda giderek ona uyum sağlayarak yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Böylece tarih boyunca, farklı ırklar ve farklı inançlar yaşamlarını birlikte sürdürebilmiş; bugünkü kültürümüz ve yapımız hepsinin katkılarının üst üste birikmesiyle oluşmuştur. Fakat ne yazık ki bu birikimlerin büyük kısmının farkında değiliz.

¹ Romalıların -Latince- deyişle Galli, Helenlerinkiyle -eski Yunanca- Kelt adı verilen ve Güney Fransa'da, Marsilya'nın (Massalia) kuzey ve doğusundan Germania sınırı olan Ren ırmağına kadar toprağa bağlı olmaksızın yaşayan savaşçı ve göçebe halk.

² Galyalıların Anadolu'ya geçen kolu Romalılar tarafından Galatlar olarak adlandırılmıştır.

³ Durrell, L., 2008, *Mekân Ruhu – Akdeniz Yazıları*, Çeviri: Ülker İnce, Can Yayınları, 537 sf.

Hacı Bayram Tepesi, **Ankara'nın Akropolisi** (Tepekent) olarak⁴ antik dönemlerden beri kutsal bir mekân olmuş ve kentin yerleşimi buradan başlamıştır. Hacı Bayram Camisi'nin arkasındaki Gaziantep (Çamlıca) Sokak'ta bir inşaat kazısı sırasında bulunmuş olan Sfenks (insan başlı kanatlı aslan) duvar kabartması, Friglerin Ankyra kentini Hacı Bayram Tepesi'nde kurduğunu düşündürür. Günümüze gelen en eski tapınak, Galatlar döneminde MÖ 183-166 yılları arasında Anadolu'nun Ana Tanrıçası Kibele ve ay tanrısı Men (Attis) adına inşa edilmiştir. Bu tapınağın temel duvarı üzerinde, MÖ 25-20 yıllarında Roma İmparatorluğu kurucusu ve ilk imparatoru Augustus adına, bugün, Hacı Bayram Camii bitişiğindeki tapınak yapılmıştır. Duvarındaki Augustus'un miras yazıtından dolayı "**Monumentum Ancyranum**" (Ankara Anıtı) olarak adlandırılır. Augustus'un Roma'daki anıt mezarında bulunan kopyası okunamamasına karşın tek okunabilir yazıt olarak Ankara'daki kalmıştır. Ankara'da Galatlar döneminde paganlarla birlikte yaşayan Yahudi topluluklarına (Romaniyotlar) tanınan ayrıcalıkları beliren bir tunç sütun, İmparator Claudius (41-54) devrinde, Augustus anıtının yakınına dikilmiştir⁵. Hristiyanlığı yaymak üzere 55-60 yıllarında, iki kez Ankara'ya gelen Aziz Paul'un geniş Yahudi toplumuna verdiği vaazlar "Galatyalılara Mektup" başlığı altında İncil'de yer almaktadır.

Ankara, tarihin çok erken bir döneminden itibaren hem farklı kavimleri hem de farklı dinleri bütünleştiren bir sentezi hem de başarıyla, fakat ne yazık ki ancak Cumhuriyet'in başlarına kadar temsil eder olmuştur. Hacı Bayram camisiyle Augustus Tapınağı'nın bir kenarlarından birbirlerine dayanmaları erken Osmanlı dönemlerine kadar kente egemen olan hoşgörünün günümüzde kıskanılacak bir görüntüsüdür.

Ankara'nın, özellikle, tarihi semtlerinde sokak aralarında gezerken öncesine ait izlere önem verilmediğinin ayırdına varıyorsunuz. Ama bu yaklaşımın sadece şimdiye ait olduğunu düşünmek de oldukça yanlıştır, kanımca. II. Konstantin (659-668) zamanında Bizanslıların⁶ kaleyi inşa ederken Roma'dan kalan bütün anıtların unsurlarını kullanmaları Ankara'ya karşı hoyrat davranışının sadece biz olmadığımızın göstergesidir. O zamandan beri, ha babam eskiyi yıkıp yerine yenisini yapıyoruz. Cumhuriyet yeni bir Ankara inşa ederken, imar planını hazırlayan Jansen'in bütün itirazlarına karşın Ulus'taki tarihin izleri yok edilmiştir.

⁴ Akurgal, E., 1992, *Antik Devirde Ankara*, Ankara Konuşmaları, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, sf. 13-18

⁵ Galanti, A., 2005, *Ankara Tarihi I-II*, Çağlar Yayınları, 2. Basım, sf. 38.

⁶ Doğu Roma'ya, yerleşim yerinin Byzantion köyü üzerine olmasından ötürü, ilk kez Bizans diyen 1557'de yayımladığı *Corpus Historiae Byzantinae* adlı kitabıyla Hieronymus Wolf'tur (*Tokalak*, 2017, sf. 22).

Roma İmparatorluğu'nun parlak dönemi olan 1 ve 2'nci yüzyıllarda Roma kadar görkemli bir kent olan⁷ Ankyra'dan günümüze kalanlara gereken önem verilmemiştir. Roma dünyasının üç büyük hamamından birisi olan Ulus'taki **Roma Hamamı** 1937'de başlayan çalışmalara karşın hâlâ tam anlamıyla ayağa kaldırılamamıştır. 1926 yılında, Savunma Bakanlığı binasının yapımı amacıyla buradaki kalıntıların dinamitle patlatılması geçmişe bakışımızın salt hamasette kaldığını, davranışımızın bir asır önce Bizanslıninkinden hiç de farkı olmadığını gösterir. Roma Ankarası'nın ana caddesi **Cardo Maximus**, Ulus Çarşısı ile Zincirli Cami arasında çarşı binasının temel kazısı sırasında 1995 yılında rastlantıyla ortaya çıkarılmıştır. Caddenin batı kenarındaki tabanı *opus sectile*⁸ döşemeli üstü kapalı sütunlu galeri (*Stoa*), üzerine kurulan çarşının dışa taşmış mekânları nedeniyle artık ortada yoktur. Anafartalar Caddesi tarafında bir seyir cebi oluşturulmuş ancak Roma Caddesi'ni tanıtan bir levha esirgenmiştir. Zaten caddenin açıkta olan kısmı da bakımsızlıktan mezbelelik durumundadır. Caddenin, Vilayet binasının önündeki kazılar sırasında bulunan bölümünün görülebilecek biçimde cam pano altından sergilenmesi yöntemi burada ve kentin diğer kesimlerinde yapılar altındaki ya da içerisindeki antik kalıntılar için de uygulanabilir. Ulus'taki İş Hanı inşaatının 1954'teki temel kazıları sırasında ortaya çıkan kalıntılardan burada 2-3'üncü yüzyıla ait bir **Palatium** (saray) bulunduğu anlaşılmıştır. Ulus'taki İş Bankası'nın Maliye Bakanlığı tarafındaki ek binasının 1954 yılındaki temel kazısı sırasında, olasılıkla **Nymphæum** (anıtısal çeşme) olan bir yapı kalıntısına rastlanılmıştır. Ne yazık ki bu saray ve çeşme yapılarının üzerinde inşaat sürdürülmüştür. 1980'li yıllarda, Ulus Rüzgârlı Sokak'taki çok katlı otoparkın bulunduğu yapının temel kazılarında 270 yılında yapılan **Roma Suru**'nun bir bölümü ortaya çıkarılmıştır. Surun bu kesimi, İşhanı'nın girişindeki kilit altına alınmış bir merdivenle inilen mahzende korunmaktadır. Bentderesi'ndeki, 1982 sonunda yine bir inşaat kazısında rastlantı sonucu ortaya çıkan harap olmuş **Roma Tiyatrosu**'nun berduş yatağı olmaktan çıkarılıp ayağa kaldırılmasına daha yeni başlanabilmektedir.

Ankara'nın hiç önem verilmeyen kültürel değerlerinden bir başkası da **Aziz Klement**'tir. İkinci yüzyıl başlarında, güçlenen Hristiyan topluluğu için Ankara'nın ilk piskoposu olan Klementios, 296/303 yılında Roma valisi tarafından Ankara Kalesi yakınlarında öldürülmüştür. Hristiyanlık Roma'nın resmi dini olunca Ortodoks Kilisesi tarafından "*Ankaralı Şehit Aziz Klement*" adıyla aziz ilan edilmiş ve Ocak ayının 23'üncü günü Aziz Klement günü olarak resmen kabul edilmiştir. Olasılıkla öldürüldüğü yerde, Çıkrıkçılar Yokuşu ile Anafartalar Caddesi köşesinde 5 ila 9 uncu yüzyıllar arasında Ankara'nın en büyük kilisesi inşa edilmiştir. Kilisenin, çevredeki yapılar arasında kalmış bir duvar ve bir sütun kalıntısını bugün ziyaret etmek olası değildir. Hemen 100 m ilerideki eski Adliye binasına yerleşmiş olan Ankara İl Kültür Müdürlüğü ise olaya seyirci kalmayı sürdürmektedir. Balkanlarda gezerken her büyük kentte Klement adını taşıyan kilise, cadde, okul görürsünüz. Ortodoks tarihi bakımından bu kadar önemli bir Ankaralı tarihsel kişi, salt dinsel nedenle sahip çıkılmayıp görmezden gelinmiştir.

Ankaralının bilmediği ve bu yüzden değerlendiremediği çok eskilerde kalmış yine Hristiyanlıkla ilgili başka önemli bir kültürel değeri daha vardır. 313'te Roma'nın resmi dini olarak kabul edildikten sonra bu dinin kurallarını belirlemek ve bir fikir birliğine varmak üzere ilk **St. Sinod Meclisi** 314'te Ankara'da toplanır⁹. Çeşitli Hristiyan ülkelerden gelen 18 piskoposun katılımıyla toplanan Konsey'de Hristiyanlığın geleceğini belirleyen 25 karar alınmıştır. Tarihimizdeyse, ilk Ankara konseyinin adı hiç anılmaksızın İznik'te 325'te toplanan Konsey ilk Sinod Konseyi olarak anılır.

Daha yeni Hergele Meydanı'nda, **Melike Hatun** adının ilişitirildiği kocaman bir cami inşa edildi. Ankara'yı Osmanlı kenti yapan I. Murad (1360-1389) zamanının önemli iş kadınlardan, Ahilerin kadın örgütlenmesi olan Bâcıyan-ı Rum kolundandır. Hacı Doğan mahallesinde, Gazi Lisesi'nin arkasında Taşçılar Sokak'taki türbesi yaşlı bir ağacın altında demir parmaklıkla çevrili sade bir mezar iken ağaç kesilerek beton yığınına çevrildi. Mezarın başucundaki taştan 1393 yılında öldüğü anlaşılmaktadır. Bulunduğu mahalle, Osmanlı'da Melike Hatun'a atfen Hatûniye adını taşımaktadır. Mezarının yan tarafında, kara taştan inşa edildiğinden halk arasında "Kara Medrese" diye de bilinen Ankara'nın en eski medresesi "Sevdâviye Medresesi"ni yaptırmıştır. Hacı Bayram-ı Veli, tasavvuf eğitimi almak için bir Ahi büyüğü

⁷ Texier, C., 1862, *L'Asie Mineure – Description Géographique, Historique et Archéologique*, L'Institut de France, sf. 481.

⁸ Bizans döneminde, "*Opus sectile*" denilen renkli mermer, taş ve cam parçaları kullanılarak yapılan desen ve resimlerden oluşan kaplama.

⁹ Galanti, A., 2005, *Ankara Tarihi I-II*, Çağlar Yayınları, 2. Basım. sf. 39.

olan Somuncu Baba'nın (Aksaraylı Şeyh Hamidüddin) yanına Kayseri'ye gittiği 1392'ye kadar burada müderrislik (öğretmenlik) yapmıştır. Melike Hatun, aynı sokakta, medresenin karşısında ve Eynebey Hamamı'nın arkasında yaptırdığı özgün gösterişsiz Hatuniye Mescidi (Öğle Camisi) de medrese gibi bugün yoktur. Caminin önündeki Hatuniye Çeşmesi, günümüzde Taşçılar Sokak ile Pala Sokak kavşağındadır.

Melike Hatun camisinin yapımı sırasında, 1936'da Egglî'nin yaptığı **Gazi Lisesi** önündeki Alman heykeltıraş Hajek'in özgürlüğü ve çeşitliliği anlatan bir dizi heykeli, fırsattan istifade, ortadan kayboluverdi. Ama zaten aynı yerde Gazi Lisesi'nin yapımı için feda edilen, Osmanlı Sultanı I. (Çelebi) Mehmed'in (1413-1421) damadı ve II. Murad'ın (1421-1446) eniştesi, aynı zamanda Anadolu Beylerbeyi olan Hamamönü'ndeki külliyesinden bildiğimiz kentin ileri gelen Karaca ailesinden Celâeddin Karaca Bey'in doğduğu, tarihi Alâeddin Keykubat'a kadar giden konak varmış.

Söz sözü açarmış, Alâeddin Keykubat deyince bugün vergi dairesi adıyla bildiğimiz **Kızıl Bey**'i anmadan geçmek olmaz. Anadolu Selçukluları'nın taht kavgasında kaçıp 1210 yılında Ankara'ya sığınan Alâeddin Keykubat'ı almak üzere abisi İzzeddin Keykavus kenti kuşatır. Ankara halkı, Keykubat'ı teslim etmez. Bu devirde Ankara bölgesinde söz sahibi olan, Oğuz boylarından Bayındır Aşireti beyi Seyfeddin Kızıl Bey, Ankara'yı korumak amacıyla iki kardeş arasında arabuluculuk yaparak 1212-13 yılında iki kardeşi barıştırmış ve Anadolu'da hüküm süren kargaşaya son verir. Keykavus'un ölümünden sonra, 1219'da Selçuklu tahtına çıkan I. Alaeddin Keykubat, Kızıl Bey'i unutmayarak Ankara Uç Beylerbeyi (Melik'ül-ümera) yapar. İşte, Ankara'nın Selçuklu tarihinde bir köşe başı olan Kızıl Bey'in Ulus'taki Ziraat Bankası Genel Müdürlüğü'nün yerinde bulunan cami, medrese ve türbeden oluşan Kızılbey Külliyesi salt bir dinsel yapı olduğu düşünülerek yok edilmiştir. Neyse ki Kızılbey yok edilirken, Ankara'yı kuşatan İzzeddin Keykavus'un bugünkü Gazi Lisesi'nin bulunduğu yerde yaptırdığı konakta oturduğu taht kurtarılmış; şimdi, Etnoğrafya Müzesi'nde sergilenmekte.

Kentimizin bir diğer tanınmış vergi dairesinin adı da Kızılbey gibi tarihsel bir kişiye **Yeğenbey**'e aittir. I. Murad'ın 1362'de, Ankara Kalesi'ni Ahilerden teslim alması sırasında yanında bulunan komutanlarından Turasan Bey'in¹⁰ yeğeni Hızır Balı Yeğen Bey'dir. Belki de

¹⁰ Ölümü 1421 olup türbesi Kazan'ın Tekke köyündedir. O zamanlar Mudrip (Mazrip) denilen Kızılcahamam yöresinde geniş araziler kendisine verilmiştir. Vakfı, Osmanlı hanedanına ait Selatin Vakıfları arasındadır.

Aziz Klement Kilisesi'ni II. Murad döneminde, 1438 yılında kendi adını taşıyan camiye çevirdiği için vergi dairesine adı verilmiştir.

Kızıl Bey gibi Ankara'yı yıkımdan kurtaran bir diğer kişi de **Ahi Şerafeddin**'dir. Daha birkaç yıl öncesine kadar, Sultan I. Alâeddin Keykubad zamanında en parlak dönemini yaşayan Anadolu, Selçukluların 1243'te Erzincan'daki Köseadağ Savaşı'nı yitirmesiyle bir anda Moğol boyunduruğu altına girer. Moğollar Ankara önlerine geldiklerinde kent yönetiminin başında bulunan Ahi Şerafeddin Mehmed Efendi (yönetim 1296-1332), İlhanlı komutanıyla dostluk kurarak vergi ödemek karşılığında onları kente girmemeye ikna eder. Moğollar, yönetime karışmadan kent surları dışında bir askeri birlik bırakırlar ve kenti vergiye bağlarlar (1304). Bu dönem, Ankara Kalesi'nin ana kapısındaki vergi alınmasına ilişkin kitabeden anlaşılmaktadır. Moğollar, Orta Anadolu'nun bütün kentlerine girip yakıp yıktıkları halde Ahi Şerafeddin sayesinde Ankara'da hiç iz bırakmamışlardır.

Ahiler, Kırşehir Katliamı sonrasında Ahi Evren'in 1261'de idamıyla 1278'de Ankara'ya göçerler. Ahilik bir İslam örgütlenmesi olmayıp sadece Anadolu Türklerine özgü bir esnaf ve sanatkâr örgütlenmesidir. Ankara'ya geldiklerinde Hacı Bayram çevresine, özellikle doğu yamacına yerleştikleri buradaki çok sayıda mescit ve türbeden bellidir. Anadolu Selçuklu Devleti'nin çöküşü ile I. Murat'ın 1362'de Ankara'yı Osmanlı mülküne katması arasındaki boşluk döneminde Ahiler kentin yönetimini ele alırlar¹¹. Ankara 1290 yılından itibaren bir kent devleti biçiminde ahi uluları tarafından günümüzdekine yakın bir demokrasi ile yönetilmiştir. Atatürk'ün cumhuriyet idaresi fikrine, tarih kitaplarından okuduğu *"Ankara Ahi Kent Yönetimi"* ile kavuştuğu düşüncesi çok açıktır¹². Ahiler, daha sonraları, kurumsallıklarından kaynaklanan özellikle Ankara'da tarihin çeşitli dönemlerinde yaşanan yönetim boşluğunu doldurmuşlardır. Ne yazık ki Orta Asya'dan gelen cömert, eli açık, yiğit anlamındaki "Akhi" kavramının taşıdığı kardeşlik, birlik ve beraberlik, eli açıklık, ihtiyaç sahibine yardımcı olmak, yiğitlik, mertlik temel düsturuna sahip Ahilik ve Ahiler de unutulmuştur.

Ankara'nın 18. Yüzyılın başına tarihlenen *"Ankara Manzarası"* tablosunda, kenti en dıştan çevreleyen bir sur görülür. O devirde Ankara halkının **Yoğun Duğar** dediği surlar, neredeyse bütün 17'nci yüzyıl boyunca Anadolu'yu etkisi altına alan Celâli İsyanları sırasında kentin güvenliğini sağlamak için düşünülmüştür. Osmanlı'nın belâdan kurtulmak için Sancakbeyi olarak kenti Celali Kalenderoğlu'na vermek istemesi üzerine¹³, Ahilik geleneğini hatırlayan Ankara halkı tarafından kendi emekleri ve paralarıyla 1606-7 yıllarında yapılmıştır. Gün-

¹¹ Hacıgökmen, M. A., 2011, *Ahiler Şehri Ankara- XIII, XIV, XV. Yüzyıllarda Ankara'da Ahilik ve Ahiler*, Kömen Yayınları, sf. 33.

¹² Mustafa Kemal Atatürk'ün 7 Mayıs 1924 tarihinde Yeni Gün gazetesinde, Yunus Nadi'ye verdiği demeç; Atatürk Araştırma Merkezi, <https://www.atam.gov.tr/ataturkun-soylev-ve-demecleri/yunus-nadiye-verilen-demec>

¹³ Hüseyinlioğlu, A., 2012, *16. ve 17. Yüzyıllarda Anadolu'da Yaşanan Genel Asayişsizliğin Ankara'daki Yansımaları*, Tarihte Ankara Uluslararası Sempozyumu, 25-26 Ekim 2011, Bildiriler, Ankara Üniv. Dil ve Tarih-Coğrafya Fak. Tarih Bölümü, 1. Cilt, sf 74.

müzde en küçük bir izi bile kalmamış olan Osmanlı Suru, Osmanlı ordusunda danışmanlık yapan Prusyalı Yüzbaşı Baron Fischer von Vincke'nin 1838 yılında yaptığı Ankara planında bütün ayrıntısıyla görülebilmektedir¹⁴. 1860 yılından itibaren, kentin büyümesine bağlı olarak imar çalışmaları nedeniyle bu dış sur, Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar yavaş yavaş yok olmuştur.

Söze bir girdik, ta nerelere kadar geldik! Ankara'nın yitirdiği kültürel varlıklara bakınca üzülmek elde değil! Oysa Mustafa Kemal, Milli Mücadele'nin daha hemen başında, batıdan Anadolu'yu işgal edip emperyalizme karşı direnişin merkezini de ele geçirerek Bizans İmparatorluğu'nu diriltmek isteğiyle Polatlı-Haymana'ya kadar gelen Yunan daha durdurulamamışken, Eğitim Bakanlığı'na bağlı bir Kültür Müdürlüğü kurmuş ve başına Mübarek Galip'i getirerek konunun önemini ortaya koymuştur. Hemen ardından, 1921'de Kale'nin Akkale burcunda **Eti Müzesi** kurulması emrini vermiştir. Bu yüzden, Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nin ambleminde 1921 tarihi vardır.

Resimlerin Kaynağı <https://www.kulturportali.gov.tr/>

¹⁴ Aydın, S. ve diğerleri, 2005, Küçük Asya'nın Bin Yüzü: Ankara, Dost Kitabevi Yayınları, Harita 36, 37 ve 38.

Bir Öncü Galatasaraylı

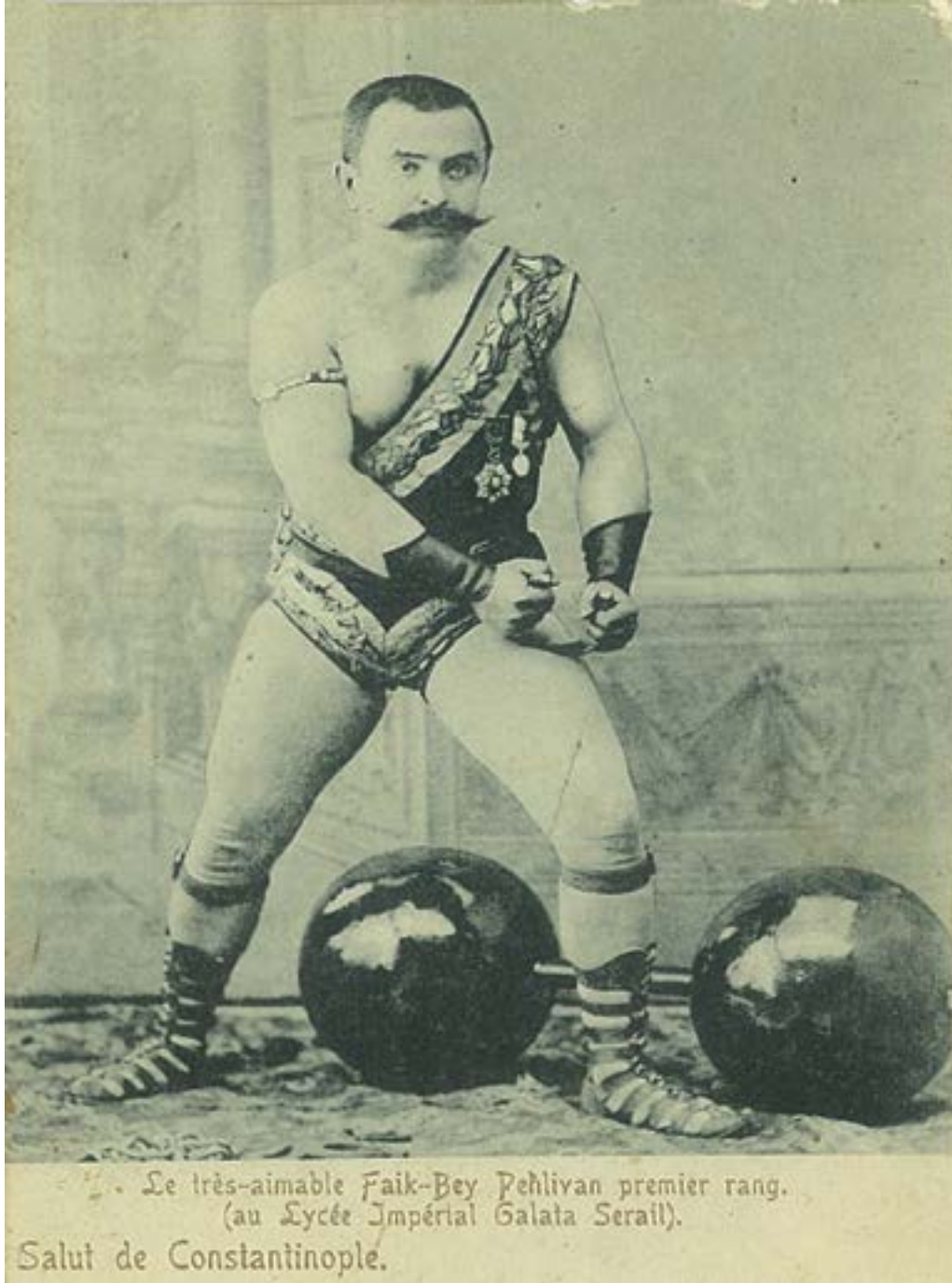
Ali Faik Üstünidman

Necati KAZANCI (101)

Ülkemizde çağdaş anlamda sporun gelişimi 1860 yıllarda başladığı kabul edilir. Anılan yıllarda Fransızca ağırlıklı olarak eğitime başlamış olan Mekteb- i Sultani(Galatasaray Lisesi) diğer bir çok alanda olduğu gibi bu alanda da en önemli odaktır.

Sadrazam Ali Paşa'nın teşviki ile “ Beden Eğitimi” konusunda Fransız uzman Mösyö Curel davet edilir.

Mösyö Curel'in gelişiyle beden eğitimi ders programına zorunlu ders olarak konulur. Curel okulda geniş bir alanı jimnastik alanına dönüştürür. Bu yıllardan başlayarak diğer bazı okullarda da ve Harp Okulunda da jimnastik konusu önem kazanmaya başlar. Curel'i daha sonra diğer bazı yabancı spor adamları izler.

Bir noktayı anımsatmakta yarar var. Anılan yıllarda tüm spor, beden eğitimi gibi etkinlikler “jimnastik” olarak adlandırılıyordu.

Ali Faik Üstünidman

Ali Faik Bey 1858 yılında İstanbul’da doğar. Osmanlı bürokrasisinin önemli bir ailesine mensuptur. Babası Maliye Nezaretinde görevli Mesud Bey, annesi ise Lalidar Hanımdır. 1870 yılında 12 yaşında Mekteb-i Sultanide öğrenimine başlar.

Öğrenim yaşantısı sırasında jimnastiğe merak salar. O sırada okulda görevli bulunan Mösyö Curel’le jimnastik çalışmalarına başlar. Daha sonra Mösyö Curel’in yerine gelen Mösyö Mouraux ile çalışmalarına devam eder. M. Mouraux daha önce Türkiye’ye gelmiş ve yüzbaşı rütbesiyle Tophane Sanayi Mektebinde Jimnastik ve yüzme dersleri vermektedir. Daha sonra jimnastik çalışmalarına Harbiye jimnastik öğretmeni Mösyö Martinetti ile devam eder.

1879 yılında Alman Elçiliği tarafından düzenlenen, alman hocaların yer aldığı bir heyetin yaptığı seçmeleri kazanarak Almanya’da öğrenimini sürdürür.

Berlin Jimnastik Öğretmen Okulunda öğrenimini sürdürürken ve Almanya’da kaldığı süre zarfında beden eğitimi alanındaki son gelişmeleri izlemiş, özellikle aletli ve aletsiz jimnastik hakkında yeni yöntemleri öğrenmiştir. Öğrendiklerini ise dönüşünde ülkemizde uygulamıştır.

Ali Faik Bey dönüşünde okulu Galatasaray Lisesi beden eğitimi öğretmeni olarak atanır ve kırk yıldan fazla görev yaparak 1924 yılında emekli olur.

Ali Faik Bey’in öğretmenlik dışındaki faaliyetleri de dikkat çekicidir.

1898 ve 1903 yıllarında Umur u maliye tercümanlığı görevi ile iki kez Avrupa’ya gönderilir.

Avrupa’da çeşitli yayın organlarında Türkiye’deki spor faaliyetleri hakkında birçok yazısı çıkar.

1899 yılında Beyoğlu’nda ilk jimnastik salonunu açar.

1925 yılında Türkiye İdman Federasyonu tarafından kendisine ‘İdmanlılar Şeyhi’ ünvanı verilir.

Batılı anlamda ülkemizde ilk spor kitabı olan “Riyazat-ı Bedeniyye” (eski dilde jimnastik karşılığı) adlı kitabını 1899 yılında yayımlamıştır.

Ayrıca “Mecmua i Eşkali” adlı bir dergi çıkardığı da bilinmektedir.

“Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi” internet sitesinden aldığımız bir bilgiyi vererek spor alanında varmış olduğu düzeyi belirtmek isabetli olacaktır.

1896 yılında yapılan ilk olimpiyatlarda (Atina’da) ki halter dalında altın madalyayı Danimarkalı Viggo Jensen 115.5 kilogram kaldırarak alır. O yıllarda Faik Üstünidman’ın 125 kilogramı rahatlıkla kaldırdığı bilinmektedir. O yıllarda olimpiyatlara katılmıyor olmamız Ali Faik Bey’in üstün yeteneklerinin dünyaca tescillenmesini engellemiş olmasına karşın koleksiyonunda bulunan bir kartpostal ile toplumumuzun onun değerini takdir ettiğini ispatlıyor.

Ali Faik Bey’i kısaca tanıttıktan sonra, 1935 yılında “Yedigün” dergisinde gene bir Galatasaraylı olan Servet Muhtar Alus’un kaleminden o günlerin spor ortamını ve Galatasaray’ı aktaralım (Yedigün, haziran 1935, sayı 119).

“Jimnastiğin bizde en esaslı surette başarıldığı, en merakla ve devamlı yaptırıldığı yermuhakkak ki Galatasay Lisesiydi: yani o zaman ki alaturka adıyla Mektebi Sultani oranın pilavına kaşık atanlar içinde jimnastiğe yan çizen hemen hemen yoktu.

Bu Hal mesleğine aşık, talebesine babacan, gücü kuvveti Aslan Faik Hocamızın bir türlü bitmek bilmeyen gayreti neticesiydi. Bunun lamı cimi yoktur”.

Alus devamlı okulu, sporu ve sporcuları anlatıyor. Yazının tümünü buraya alarak sizleri yaklaşık yüz yıl öncesi dönemdeki gelişmelere tanıklık etmeye davet ediyoruz.

35 sene evvelki Galatasaray lisesinin en belli başlı idmançıları: Ortadaki elbiseli, cimnastik hocası Bay Faik solundaki Bay Ranadır (Şimdiki İnhisarlar Bakanı)

Galatasaray

Lisesindeki eski jimnastik ve jimnastikçiler

Yazan : Şermet Muhtar

O vakitler, spor, idman, atletizm filân gibi şimdiki tabirler yok. Bunların hepsine bedel tek bir kelime var : Jimnastik.

Bu nesneyi ekseriyete ve avama so'ransan cevabı alırdın: Canbazlık ! Uyanıkca fikirler, bu işe sevdayı sarınlara: (Jimnastiğe meraklı genç) derler, ötekilerse: (Canbaz boruntusu!) kulpunu takıverirlerdi.

Jimnastiğin ilk olarak, memleketimize asker mekteplerinden girdiği su götürmez bir hakikattir. Bundan kaç nesil evvel, Kuleli, Harbiye, Bahriye, Topçu mekteplerinde jimnastikhaneler bulunduğunu, yüksek sırankların üstünde tepe ayağı kapama duranları, havada perendeler ve tak-

lalar atanları, türlü hünelerler yapmaları duyardık.

Jimnastiğin bizde en esaslı surette başarıldığı, en merakla ve devamlı yaptırıldığı yer muhakkak ki Galata-

saray lisesiydi; yani o zamanki alaturka adile Mektebi Sultani. Oranın pilavına kaşık atanlar içinde jimnastiğe yan çizen hemen hemen yoktu.

Bu hal, mesleğine aşık, talebesine babacan, gücü kuvveti ' aslan Faik hocamızın bir türlü sönmek bilmiyen aşkı, gevşemek bilmiyen gayreti neticesiydi. Bunun lamı cimi yoktur.

Bugün, dipdiri iken dünyaya gözlerini yummuş, 75 yaşına rağmen kapı gibi göğsü, demir gibi kolları, bölünmemiş belile kocamış fakat göçmemiş bir aslan heybetini taşıyan Bay Faik, hiç şüphesiz ve rakipsiz bu memleketi modern ve metodu spor sevgisini ilk sokan, eli öpülecek adamdır. O es-

40 sene evvelki Galatasaray lisesinde, huzurda cimnastik yapmış ve sanayi madalyası almış idmançıları: Sağdaki o devrin güfte şampiyonu Vehbi Paşazade Talât, ortadaki cimnastik muallimi Bay Faikdir.

40 sene evvelki Galatasaray lisesinin birkaç sayılı idmancısı. Sağdaki orta gülleyi kaldıran Keldani Aziz, Büyük gülleyi kaldıran Vehbi Paşazade Talat (Bınbaşı ve hünkâr yaveri iken ölmüştür.)

ki kurak toprakta, filizi yetiştiren, dalı budaklı bir gövde haline koyan o dur.

Şimdi ovaktiki Galatasarayda jimnastiğin nasıl öğretildiğine geelim:

O zaman, sınıflar *Commencement*'den başlar, üç *Préparatoire* bitince *Classe*'lara geçilir, altıncının nihayetinde Bakkalorea verilip diploma alınır.

Jimnastik te, tıpkı alfabe gibi, başlangıçtan tutturulub sınıf sınıf yükselirdi.

Mektebin jimnastikhanesi, soldaki küçük kur'un köşesinde, geniş, yüksek tavanlı, hangarvari, loş bir yer. İçinde sıra sıra barfiksler, paraleller, trapezler, halkalar, ipler, bambular, merdivenler, coplar, en hafifinden 110 kiloluğa kadar boy boy halterler.

Dersin usulü şöyle idi:

Jimnastiğe ilk başlayan küçükler, sıradca girerler; sıra ile dişliler. En önce serbest hareketler, yani kolları aç kapı; igril, dogru; çömel, kalk gibi şeyler. Yere uzanıp (çinav) lar. Bazen da karşılıklı ip çekişler.

Préparatoire'lar bitip de *Classe*'lara geçildi mi, talebe istidatlarına ve arzularına göre ayırdedilir. Kimi barfikse, kimi paralele, kimi gülleye verilir, trapez acemilere tukaka edilir, ecel beşiği (hocanın kendi tabiridir) denilerek yanına kimse yasatılmazdı.

Zaman geçip sınıflar ilerledikçe beden talimlerinin çeşidi de tedricen artar, şekilleri gittikçe zorlaşırdı.

Bay Fak, yapılacak hareketi evvelâ tarif eder, arkasından kendisi yapar, sonra talebeye yaptırır. Yaşını başını almış, ellisine yaklaşmış olduğu

zamanlarda bile, o koca vücudu bir cıvan çevikliğinde idi.

Kıvama gelmiş, usta çıkmıya yaklaşmış olanların en belibaşı numaraları şunlardı:

Barfiks'de: *Etablissement* (demiri tutarken zıppadak üstüne çıkmak). Ön ve arka *planche* (eller demirde iken göğüstün ve sırttan yere mîlvazi durmak.) Mihver dönmek (vücudu hiç kırmadan, çarkıfelek gibi birdolayı çevirmek.) Tek kolla kendini çekmek.

Paralel'de: Yine ön ve arka *planche*. Amada kalkıp kollar üstüne devrilme; sallanırken dirseğe inib inib kalkma.

Halkalarda da: *Etablissement*'lar çift *planche*'lar *Croix* dermaları (kolları gerib haç biçimini alma). İpte: Ortasına kadar çıkıp iki kolun arasından geçerek, rap diye balık gibi ükileşme. Güllede: tek veya çift kolla *arrache* (koparma), *volé* (uçurma), *développé* (muntazama)...

Bunları böyle sayıp dökmemin sebebi, hepsinin yel üfürüb su götürmüş olmaları, bugün masala karışmış bulunmalarıdır. Şimdiki sporcuların:

— Filanca böyle şüt çektili... Filanca bu kadar dakikada koştul... Fışmekınca yukadar metre atladi, tarzındaki heycanlı, iddialı bahisleri ozamanki idmanlılar arasında da vardı. Fakat şekli şu:

— Filân bir *krut* yaptı ki sormalı... Filân bir *soley* dönüyor ki sanki fırladı... Fışmekınca plânları beykelden farksızlı...

Birgün Bay Fayika sormuştuk:

— Hocam, jimnastikte hangi hareketleri yapana (Seo artık pişceğin ka-

dar piştin, bravo!) dersiniz; tam nomara üç yıldız verirsiniz?

Şu cevabı aldık:

— Herhangi bir alette, barfiks, paralel, halka, trapez, ip, ne olursa olsun vücudunu istediği gibi idare edene.

Mektebin jimnastikhanesini çin çin öttüren gür sesle ve aşk ve şevkle tutturmuştu.

— Jimnastikte en kabadayı genç *Corde lisse* (döğümüz ip)de belli olur; ne mal olduğunu orada gösterir. Ayakları bitişik, omuzunda bir bardak su dökmüyecek derece vücudu düğün yukarı çıkana, başka imtihanın lüzumu yoktur. Bravo ona derim. Hele bacaklarını 90 derece zaviye şekline koyub çıkarsa artık ötesini arama... Jimnastikte iki mühim kelime var: *appui* bir, *suspension* iki. Bu ikisine hakikile kâkim olan gayeye varmış sayılır... *Soleil* denilen mihver dönmek mi?

Mihver güçlüğünden ziyade cesaret işidir. Bakarsın fevkalâde kuvvetlidir, bilekleri mengeneden farksızdır da bunu gözü yemez. Cıh, deyak gibi olur da hiç yılmadan atılır, fırlır döner.

Galatasaray lisesi, jimnastik yapmada ve idmanlılıkta parmakla gösterilecek, çelik parlı, bükülmez kolları, aynı zamanda ceylân kadar çevik nice gençler yetiştirmiştir. Bunların en meşhurlarını - aşağı yukarı devir ve yaş sırasile - gözden geçirelim:

Agaton (Abdülmecid devrinde, İstanbulda ilk telgrafı kuran meşhur Agaton'un oğlu; Avrupada ziraat tahsil etmiş).

Asadoryan

(Matbaacı Asadoryanın kardeşi, mü-

hendis), Ahmed (Kaligrafi hocası) Aletlerin her çeşidinde emsalsiz, canbaz kadar atik, kuvvetlilikleri çok ağır delikanlılarım.

Mahmud Muhtar (Eski Bahriye Nazırı) 60 oğkalık güllerle oynar, top gibi havalarmış...

Receb (Eski Şûrayı devlet azasından, Sadrazam Tevfik paşanın kardeşi) Ummum Fransa liseleri jimnastik müsabakalarında birinci çıkmış ve madalye almış...

Orhan Tahsin (Kadın hekimi) Fransada tahsilde iken bir jimnastik kulübünün reisi olacak kadar için ehli imiş.

Bay Tevfik Asır, jimnastikhanenin yamanlarından olduğu kadar dersanein de kuvvetli talebesiymiş. İdman hocasına her raslayışta: «Bu fikir benden bu beden senden ... dermiş.

Cemal (Orgeneral) ın zekâ ve paçı kuvveti athası berabermiş...

Bay Cemil (Avukat) Talât (Hünkâr yaveri ve Vehbi paşa oğlu) en ağır güllerle kapınca havalayırverirlermiş.

Muhtar (Hareket ordusunun gelişinde Takimde şehid olan Erkinsharp Binbaşısı). Barlıkse, paralele, halkalara çıkınca akrobatları gölgede bıraktırmış.

Benim devrindekilere gelince :

Bay Ali Rıza (İnhisarlar Bakanı) sahiden bir harikaydı. Aletlerin hepsi elinde oyuncak oluytu. *İlahihamanların*, planların soleylerin çeşitlerini yaratır, herkesin gözüne yıldırım o müthiş gülleği yakalar yakalamaz havaya dikerdi, Avrupaya seyahate çıktığı zaman Hocaya vekillet etmişti.

Ali Rıza (galiba ziraaile meşgulmuş) boyu posu her tarafa adale kesilmiş vücudide mitolojik heykellerin eşiğiydi.

140 Hafim (Seyit Hafim)in cüssesinden hiç umulmuyacak surette eli ayağı tutar çok güzel güleşir, 211 Mahmut Hayri (Evliya zade) Romanyalı Süleyman (Köstence'de bay Süleyman Sudi), Ragıp ve Talât kardeşler (Emirgâhılar) kolları en kuvvetliler, en yüksek idmanlar olarak anlırdı.

141 Salihattin (Doğçe Oryent Bank direktörü) *243 Deniz* (İstanbul Endüstri müfettişlerinden), *294 Cevdet* (tali mübadele komisyonu azasından olan) devirlerindeki talebenin en ileri gelen sporcularıydı.

Daha sonrakiler içinde :

Emin (Şair Emin Bölend), 889 Ali Sami (Uyuturucu maddeler inhisarı direktörü), 484 Asım (Solçak batun kız mektebi direktörü), Celâl (Merhum Kürd Celâl), Bekir (muallim) Köçük Ali (Ankareda Ziraat Bankasında

şef) Galatasaray fedbol takımının çekirdekleridir.

333 Şevki (Unkapanı kereste fabrikası sahibi) Kâmil (Ankareda Ziraat Bankasında), canbazları gölgede bırakacak kabiliyette idi.

Bu yanda çıkan resimleri istemek, hem de vesile ile mübarek ellerini öpüp hayır duasını almak için hocamızı Bay Falke gitemiştim. Eski Galatasaraydan ve oradaki jimnastikten

— Devamı 24 üncü sayfa —

YEDİGÖN

No. 119

GALATASARAY
8 incisayfadan

açıldı. İdmanlar şeyhimiz, aynen dedi ki :

— O vakit mektepteki jimnastigi güneşin doğuşu karşılar, batışı da selâmetlerdi. Sabahın ve akşamın serin saatlerinde yapılan idmanlar ötekilere mürebbacıdır. Bunun için talebe çok istifade etmişti. Az zamanda çok hareket edenlerin istifadesi büyüktür. Vücut yorgunluğunu fikir yorgunlu-

ğu takip edeceği için hareketler arasından fazla zaman geçirmemeli. Yorgunluk vermeyen jimnastik durgunluk verir. Galatasaraydaki 45 senelik hocamızın esasında tatbik ettirdiği usul ne Alman, ne Fransız, ne İngiliz ne İsveç tarzıdır. Avrupa liselerine kabul edilmiş umumî ve asrî jimnastiktir. Bakın şu resimlerdeki aslan gibi vücutlara, göğüslere, paçlara... Halep orada ise arşın burada.

Sermel Muhtar

Bir Tablonun Öyküsü

Lokalimiz duvarlarını süsleyen bir tablo: Tabloda Galatasaray Lisesi ilk kısım yapısı ve bir gemi.

2020 yılı takvimini bildiğiniz gibi GS ve denizcilik olarak saptamış ve bu kapsamda görseller kullanmıştık. Bu sırada bir söyleşide Ömer Bozkurt Ağabeyimiz bize ilkökul yıllarında mayıs aylarında her yıl öğrencilere bir boğaz gezisi yaptırıldığını ve kendisinin de bu gezilere katıldığından söz etti. Bu gezilerin “Halas” adlı vapurla yapıldığını ve geminin okulun rıhtımına yanaştığını anlattı. İstersek bu geminin yapılmış (Ressam Cumhuri Koraltürk) bir yağlı boya tablosunun olduğunu ve Ressam Cumhuri Koraltürk’ten izin alarak takvimde kullanabileceğimizi belirtti.

Bu sırada Necati Kazancı Ağabey ise koleksiyonunda olan ve dernekte yaptığımız “Okul Anıları” sergisinde de teşhir edilmiş olan ilkökul kısmının 1949 yılında çıkarmış olduğu bir okul gazetesi ile bu geleneği belgelemiş oldu.

Artık yapılmayan ve unutulmuş bir gelenek yıllar sonra hatırlandı.

O günleri bir yazısında anlatmış olan Ömer Bozkurt’un kalemıyla aktaralım. (Küçük Galatasaraylıların Gemileri, Sultani Dergisi, Ekim 2020).

*“Önümüzden daha sık geçenler ve bizim de zaman zaman yolculuk ettiğimiz gemiler tabii Şehir Hatları vapurlarıydı. Üsküdar ya da Boğaziçi’nin doğu kıyısında oturanlar, ya da Kadıköylüler ve bu satırların yazarı Salacaklı, zaten Beşiktaş’a, Karaköy’e, Köprü’ye vapurla gelir, oradan Eminönü-Bebek tramvayıyla okula ulaşırlardı. Dolayısıyla bunlar bir bölümümüzün haftada en az iki kez bindiği gemilerdi. Fakat içlerinden biri, bütün Küçük Galatasaray ahalisini ve ana babalarını toplar, Büyükağa götürür, sonra, Boğaziçi’nde şöyle bir dolaştırıp, ya Mektep’in rıhtımına ya da işte Üsküdar iskelesine bırakırdı. Ne zaman başlayıp ne zaman bittiğini bilmediğim ama 1951-55 yılları arasında (mayıs-haziran aylarında) beş kez katıldığım bu geziler mutlaka **71 Halas** ile yapılırdı. Dolayısıyla o geminin bizim için yeri ayrıydı. O nedenle bu yazıda renkli bir tablosunun sunulmasını hak ediyor”.*

Derneğimiz Yönetim Kurulu aldığı kararla oluşturulacak anılar köşesi çabasının başlangıcı olarak Ömer Bozkurt Ağabey’in önerisi ve çabalarıyla “Halas Vapuru” tablosunun Ressamı Sayın Cumhuri Koraltürk’e yeni bir tablo siparişi vererek, tabloyu derneğimize kazandırmıştır.

Sayfamızda bulacağımız Sayın Cumhuri Koraltürk tablosu ve 1949 yılı okul gazetesi sayfalarıyla geçmiş yıllara bir gezinti yapmaktayız.

Derneğimizce yaptırılmış olan Ortaköy tablosu (Cumhuri Koraltürk) eseri, ve altta yine Cumhuri Koraltürk’ün Halas Vapuru tablosu.

OKUL GAZETESİ

GALATASARAY LİSESİ İLK KISIM VAPUR GEZİNTİSİ SAYISI

Gezi etkinliği ile ilgili olarak 1949 yılında çıkan okul gazetesi ve ilgili yazılar

28 MAYIS 1949

Günün Taptaze Hâtıraları

Galatasaray Lisesi Ortaköy Şubesi Gezisinden Bir Kaç Resim

Bir Gezinin Hâtıraları

Okulumuzun vapur gezintisi için kararlaştırıldığı gün nihayet gelmişti. O sabah yataklarımızdan sevinçle kalktık. Aklimızdan hep o gün yapacağımız şeyler geçiyordu. Yıkınıp giyindikten sonra aşağıya indik. Kahvaltımızı ettikten sonra bizi o gün gezdirecek olan vapuru sabırsızlıkla beklemeye başladık. Nihayet 71 numaralı Halas vapuru rıhtıma yanaştı. Sınıf sınıf hepimiz bindik. Şehir bandosu güzel parçalar çalarak yolcularımızı eğlendiriyordu.

Boğazda bir gezinti yaptık-tan sonra yemek yemek için Küçüksu'ya çıktık. Orada hepimize küçük paketlerle sosis, dolma, ramazan tatlısı ve ekmekten ibaret olan yemeklerimizi dağıttılar. Yemeğimizi ıstihla ile yedik. Yemekten sonra sıra oyunlara geldi. 4 ler aralarında takımlar kurarak çimen sahada futbol oynamaya başladılar. Bazı çocuklar da Okulumuzun Beden Eğitimi Öğretmeni olan Ali Sabri Besen'in tertip ettiği müsabakalara iştirak etti. Küçüksu'dan ayrılmak vakti gelince gene hepimiz vapura bindik, vapur yol aldı. Bu sefer Büyüka'da'ya

doğru gidiyordu. Büyüka'da'ya çıktığımız zaman beşinci sınıftan ve adada oturan Aykut bizi karşıladı. 4 üncü ve 5 inci sınıftan bir gurubu kendi evlerine götürmeyi teklif etti. Öğretmenlerimiz bunu kabul etti. Aykut önde biz arkada Büyüka'da'ya yokuşlarında terlemeğe başladık. Arkadaşlar öfleyip pöflemeye başladılar. Ha geldik ha geleceğiz diye Aykutlar'ın evini bulduk. Orada çamlar altında biraz dinlendikten sonra İskele'ye indik. İnş o kadar güç olmadı ama bizim çocuklar bir daha bilmedikleri yerlere gitmemeye karar verdiler zannederim. Vapur zaten bizi bekliyordu. Biz binince kalktı. Köprü'ye doğru yol aldı. Artık günün yorgunluğu tamamıyla üzerimize çöktü. Biz de bu yorgunluğun üstüne eve gitmek zahmetine katlanacaktık. Bunun için bazı çocuklar okul rıhtımından çıktılar. ve o gece orada kaldılar. Ben ve bazı arkadaşlar da köprüden çıktık ve evlerimizin yolunu tuttuk.

Ben hemen yatağıma o yorgunlukla yatıım. O günün tesiri altında rüyalar görmeğe başladım.

Genco Erkol

Coşar'ımız

Alkış Kime?

Okul Kütüphane Kitap Tanıtma Servisi'nin ikinci konuşmasıydı. Coşar coşmuş, hararetle konuşmasına devam ediyordu. Orada çıt yoktu. Fakat biraz sonra bu sessizliği bozan bir alkış tufanı koptu.

Cidden arkadaşımız Coşar nefis konuşmasıyla bu alkışı hak etmişti. Kürsüde şöyle bir doğruldu. Gururla sesini yükselterek konuşmaya devam ederken gözleri karşıya dikildi ve yüzündeki tebessüm kayboldu. Çünkü çocuklar arkalarına dönmüşler, o sırada gelmiş bulunan sinemayı alkışlamak-taydılar.

Küçük Galatasaraylı

TELGRAF

İstanbul köylerinden birinde oturan ihtiyar bir adamın Ankarada bulunan oğluna telgraf çekmesi icabediyordu. Müsveddeyi muhtara yazdırıp postaneye gitti. Fakat memurun istediği parayı çok gördü-

ğu için memura:

— Biraz daha ucuza çekti- verseniz olmaz mı? diye sor-du.

Memur hayretle onun güzâ- ne baktı:

— Alay mı ediyorsunuz?

Telgrafın da pazarlığı mı olur?

— Nege olmasın? Buradan Ankaraya giden yol hep yokuş aşağıdır. Telgraf hiç zahmete katlanmadan kolayca gider.

Galatasaraylılar Birliği Üstün Hizmet Ödülü

2010 yılında görevde bulunan Yönetim Kurulu'muz, birliğimizin amaç ve hizmetleri arasında yer alan çeşitli sosyal ve kültürel etkinliklere ek olarak, 2010 yılından itibaren ve birliğimiz tarafından belirlenecek esaslar çerçevesinde **“Galatasaraylılar Birliği Üstün Hizmet Ödülü”** oluşturulması kararı almıştır.

Söz konusu ödölün verilmesinde,

- Birlięe Galatasaraylılık ilkeleri doğrultusunda katkıda bulunmuş olmak,
- Birlięin amaç ve ilkelerinin geliştirilmesi için hizmette bulunmak,
- Ulusal ve uluslararası seviyede bilimsel, sanatsal konularda Galatasaraylılığı temsil etmiş olmak koşulu aranmaktadır.

Bu amaçla Hizmet Ödül Tüzüğü hazırlanmış ve Hizmet Madalyası'nın tasarımı gerçekleştirilmiştir.

Tüzük kapsamında , Galatasaraylılar Birliği Üstün Hizmet Ödülü'nün verilme koşulları ve esasları, Ödül Kurulunun çalışma usulleri, değerlendirme esasları, Madalya ve Berat'ının yapılışı, biçimi ve boyutları, ödül töreninin düzenlenmesi ve ödölün verilmesine ilişkin usul ve esaslar yer almaktadır.

Galatasaraylılar Birliği Üstün Hizmet Madalyası

(Tasarımı üyemiz Mimar İltüzer Şimşek tarafından gerçekleştirilmiştir)

İlk Ödül

Birliğimizin ilk Üstün Hizmet Ödülü, Yönetim Kurulu'nun 11 Kasım 2010 tarihli kararı ile değerli ağabeyimiz Ali Fuat DİRİKER'e takdim edilmiştir. (Madalya Kayıt No. 1)

Tüzük gereği, Ödül sunumu derneğimizin kuruluş günü olan 27 Aralık tarihlerinde gerçekleştirilmektedir. Fotoğrafta Başkanımız Sayın Vedat Çuhadar ödülünü Sayın Ali Fuat Diriker'e takdim etmektedir.

2. Ödül

Üstün Hizmet Ödülü'nün ikincisi 2012 yılında, "post mortem" olarak değerli Galatasaraylı Sayın Sungur Babaoğlu'na verilmiş olup, ödülü 27 Aralık 2012 tarihinde kızı Sayın Suhan Babaoğlu Karamehmetoğlu tarafından teslim alınmıştır. (Madalya Kayıt No. 2)

3. Ödül

2016 yılında verilen Üstün Hizmet Ödülü'nün sahibi, Birliğimizin 1987-1990 ve 1994-1995 yılları arasında 2 dönem başkanlığını üstlenmiş olan değerli Galatasaraylı Sayın Vural Günal olmuştur. (Madalya Kayıt No. 3) Ödülü kendisine 27 Aralık 2016 tarihinde, dernek kuruluş yıldönümü kokteyli sırasında takdim edilmiştir.

4. Ödül

Halen görevde olan Yönetim Kurulu, 17 Ekim 2021 tarihinde almış olduğu karar ile, değerli üyemiz Prof. Dr. Aydın Köksal'ın Üstün Hizmet Madalyası ile ödüllendirilmesini uygun görmüş ve ödülü kendisine 27 Aralık 2021 tarihinde takdim edilmiştir. (Madalya Kayıt No. 4)

Bugüne kadar toplam 4 ödül verilmiş olup, ödül sahibi çok değerli Galatasaraylıları tekrar kutluyor, Birliğimize bulundukları katkıları, ulusal ve uluslararası seviyede bilimsel, sanatsal konularda Galatasaraylılığı başarıyla temsil etmiş olmaları nedeniyle teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Anılarda Okul

Suat Aray'ın "Bir Galatasaraylının Hatıraları" adlı kitabından

Mektep Takımları

Galatasaray futbolü ilk temelini, kökünü ve kuvvetini (Mektebi Sultani'de) bulmuş, orada almıştır. (Mektebi Sultani) çok uzun yıllar (Galatasaray Spor Kulübü) nün bir fidanlığı olmuş, Kulübün, Memleketin gerek futbol, gerekse diğer spor şubelerinin bir çok meşhurları, şampiyonları, aslan Mektepte, evvela taş, sonra tenis topu ve nihayet futbol topunun arkasından koşarak, didinerek yetişmişlerdir. Mektep içinde Jame, Yıldırım ve diğer mektep kulüplerinde oynayan çocuklar aynı zamanda Galatasaray kulübünün genç takımlarını, hatta kısmen birinci takımlarını dahi teşkil etmişlerdir. Bizim zamanımızda (Mektebi Sultani) içinde Kulübün dört takımı vardı, ve bu takımların kadrolarında gayet genişti. Bu takımlara Kulübün ilk Birinci Takım oyuncularının isimleri izafe edilirdi. (Ali Sami), (Hasan Galip), (Emin Bülent) takımları gibi. Müessis futbolcuların isimlerini taşıyan takımlarda oynamak istikbalin asları için bir şeref sayılırdı. Ayrıca Mektepte yine zaman zaman çok meşhur olmuş takımlar çıkardı. (Rıfat) ın (Necmi) nin, (Orhan) ın takımları bunlardandı.

Mektepte sınıflar, kısımlar Preparatonelarla o'asselan arasında talebe ile muidler arasında maçlar yapılırdı ve bunlarda hem kalite hem zevk bakımından cidden kıymetli maçlar olurdu.

Kulübün birinciden dördüncüye kadar olan takım tasnifi haricinde bir de umumi (Mektep Takımı) vardı ki bu takım bir mektep takımı olarak o zamanlar kuvvetli, hatta çok kuvvetli idi. Bu takım diğer mekteplere yaptığı maçlarda hemen hiç yenilmez, bazen – mesela bir (Rober Kollej) maçında – (26 – 0) gibi iyi neticeler alırdı. Bir defasında Harbiye ile Beyazıt meydanında – yani bu günkü Üniversite bahçesinde – yapılan maçta yaşça çok büyük olan Harbiye Takımı mektep takımından (6) gol yiyor, fakat Harbiyeliler de bizim çocukları (yiyorlar). Neticede takım üç ciddi sakatla sahadan ayrılıyor. Netice (3 – 6), O zamanın mektep takımlarından birinin şu kadrosu, kuvvet bakımından bir fikir verir zannederim.

Anılarda Okul

Suat Aray'ın “Bir Galatasaraylının Hatıraları” adlı kitabından

Hocamız Emin Bey Bütün Galatasaraylılar için bir hususiyet arzeder, Emin Beyin Mektepte okuyan 424 Ayetullah isimli bir oğlu vardı. Bu talebe babası gibi halim selim, üstelik sanatkar ruhlu bir çocuktur. Ayet bugün bütün Galatasaraylıların yakalarında taşıdıkları rozetlerdeki (G.S.) harflerini hem Arap hem Latin harfleriyle aynı şekli vererek çizen bir çoklarınca meçhul sanatkardır. Galatasarayın arması iki ayrı şekilde ve ayrı ayrı harflerle tanzim edilmiş olmasına rağmen aynı kompozisyonu vermektedir. Ayetullah ayrıca Mektepte uzun zaman ve gizli gizli (Karakedi) adıyla bir gazete de neşretmişti. Ebediyen payidar olacak bir Kulübe böyle bir armağan vererek eserini bütün Galatasaraylıların göğüslerinde ve kalplerinde yaşayan rahmetli Ayetin ruhu şad olsun.

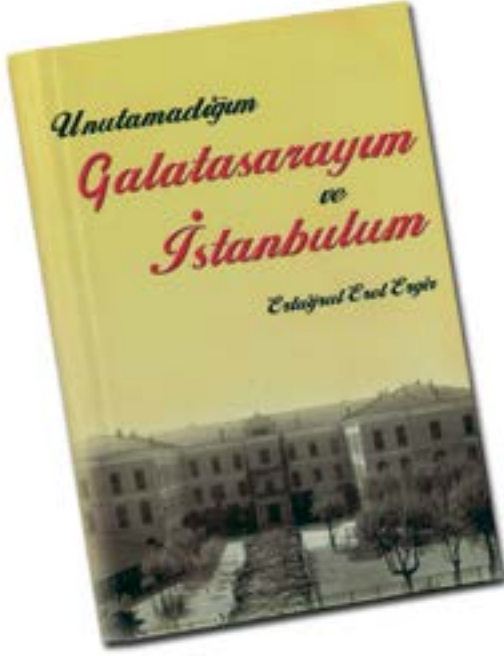

Emin Beyin Oğlu Ayetullah ve Eseri G.S. Arması

Anılarda Okul

Ertuğrul Erol Ergir'in "Unutmadığım Galatasarayım ve İstanbulum" adlı kitabından

Cumartesi ve Pazar günü daimi leylilere okulda çıkan yemekler yenilecek gibi değildi. Adeta suyun içinde yüzen kıymalı patatesler, bulgur pilavı, kıymalı mercimekler kupkuru bir makarna ile üzüm hoşafı genelde menüyü oluştururdu. Sabah kahvaltısı altı yedi zeytinle bir çay ve bayat kapkara bir ekmekten ibaret olurdu.

Pazar sabahları çıkıp lisenin karşısındaki Levent'te bir kahvaltı etmek beni adeta yeniden dünyaya getiriyordu. Levent, Tepebaşı'na giden yolda sağdan üçüncü dükkandı. Dar uzun bir yerdi, kasa girişte sağdaydı. Ne yiyeceksen önce ödemeyi yapıyor, sonra soldaki tabureli dört, beş masadan birine oturuyordun. Burası bir Ermeni ailesinin işletmesiydi. Her şeyi nefis ve tazeydi. Bu yaşıma geldim çok yer gördüm ama böyle kaliteli malları satan bir yere de ender rastladım. Baba, tüm işi idare eder, karısı da ona yardımcı olurdu. Oğlu da aynı dükkanda

çalışırdı ve baba oğul durmadan kavga ederlerdi. Baba, koca oğluna adeta köpek muamelesi yapardı. Babanın ölümünden sonra o oğlu işin başına geçmiş ve hiçbir düzen bozulmamış, iş yeri yine aynı tempoyla çalışmaya devam etmişti. Burası adeta Galatasaray Lisesinin kantini konumundaydı.

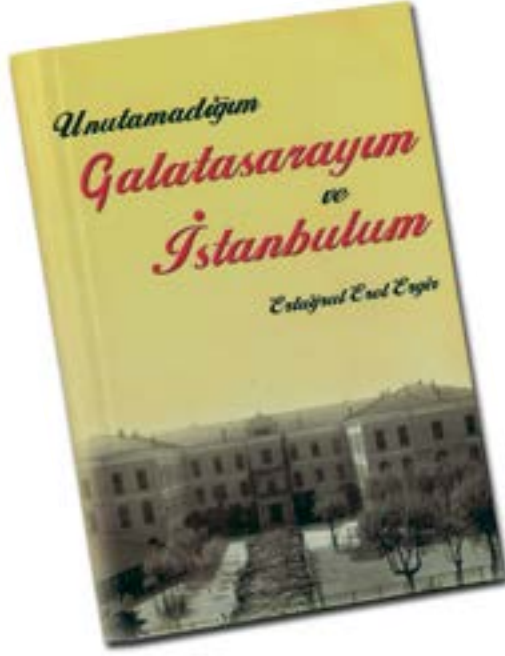
Her gittiğimizde, okuldan birisine bura da rastlamamamız olanaksızdı.

Masaların bitiminde yüksek vitrinli büfeler, adını unuttuğumuz, zayıf bir Ermeni çalışırdı. Hem gelen geçene satış yapar, hem de tüm siparişleri o hazırlardı. Servis yapan garson bizim hademeler tipinde, çam yarması gibi bir adamdı. Bu üç, dört kişiyle dükkân hiç durmadan harıl harıl çalışırdı. Kahvaltı olarak sütlü kakao, fincanda kayısı üç yumurta ve kaymak bal söyleyince karnım tıka basa doyardı. Fazla bir para da vermezdim. Yumurtaları istersek alkok, istersek kayısı olarak ısmarlardık ve hiç hatasız kıvamında fincana kırılmış olarak yumurtalar önümüze gelirdi. Ayrıca anasonlu, kalın sosisleri andıran, sıcak sandviçleri ağızda erirdi. İçi kaliteli, erimiş ve bol kaşar peyniri ile dolu olurdu. Harp modası burda da göze batardı. Mesela, "atom" diye, içine nefis salam, ve de birinci sınıf kaşar peyniri doldurulmuş francolar içinde hazırladığı sandviçleri vardı. Param oluca ve nehari arkadaş denk düşürünce bu sandviçlerden aldırıp okulda bir köşe de yemekte en büyük zevkim ve tutkumdu. "Çek bir Amerikan!" deyince nefis Rus salatası karşımıza çıkardı. Sahanda çift yumurtalı sucuğu veya kaşarı mis gibi tereyağ kokardı. Dükkânın sağ köşesinde, çeşmeli, koca bir makina vardı. Üzerinde asılı yazıdan günün çorbalarını öğrenebiliyordunuz. En az dört çeşit çorbayı bir iki dakika da hazırlarlar ve büyük fincanlarda masanıza bırakırlardı. O çorbaların bu günkü, üstün teknolojiye hazırlanmış, çorbalarla uzak yakın hiçbir alakası yoktu: Yediklerimin tamamının lezzetini hala dilimin ucunda hissedebiliyorum.

Okuldan mezun olduktan sonra da her İstanbul'a gelişimde mutlaka Levent'e uğradım. Birgün gittiğimde ailenin öldüğünü, dükkânın yerinde yeller estiğini görmüş, üzülmüştüm. Nur içinde yatsınlar!

Anılarda Okul

Ertuğrul Erol Ergir'in “Unutamadığım Galatasarayım ve İstanbulum” adlı kitabından

O sene çok sevdiğimiz kişi, Türkçe hocamız Esat Mahmut Karakurt olmuştu. Ters cümlelerle ve halk dilinde yazdığı aşk romanlarıyla ünlü olması bize gurur vermişti. Uzun boylu ve yakışıklıydı. Kadınları peşinde koştuğunu duyuyorduk. Sınıfta kitaplarından bahsedilmesinden hiç hoşlanmıyordu. Onların edebi bir eser olmadığına müdrikti. Halbuki bizler gizli gizli yazdığı kitapları zevk alarak okuyorduk.

Kazandığı paralarla o yıl birde Amerika seyahati yapmış ve keyifli olduğu günlerde bize gördüklerini de anlatmıştı. Kendisini ağzımız açık dinlemiştik.

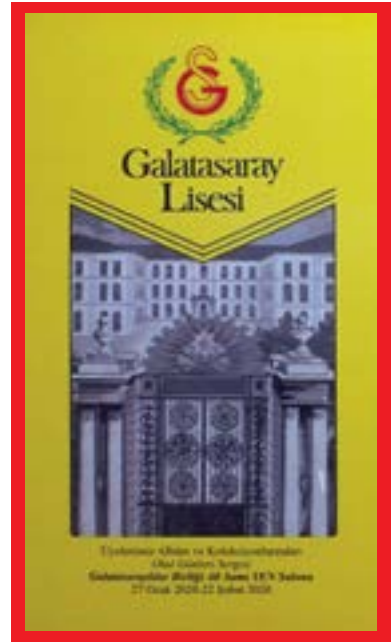
Onun da okula ilk başladığı gün başından geçenleri ağabeylerimizden öğrenmiştik. İlk dersine girmeden muallimler odasındaki hocalar kendisine; talebelerin şeytan gibi olduğunu, birlik beraberlik içinde hareket ettiklerini, baş-

tan işi sıkı tutmasını, sert hareket etmesini ve talebelere hiç yüz vermemesini nasihat etmişler. Esat Mahmut hocamız, bu önerilerden sonra, asık suratla sınıfa girmiş ve etrafına dikkatle bakıp sert yapacak bir kişiyi aramış. Arka sırada pejmurde kılıklı bir öğrenci etrafını seyretmekle meşgul oluyormuş; “sen buraya gel!” diye talebeyi tahtaya kaldırmış. “Nedir bu peşmurde, berduş halin! Utanmıyormusun?” diye sormuş. Çocuk başı önde cevap vermeden duruyormuş. Hocamız bu arada çeşitli sualler sorup otorite sağlama mücadelesi vermekteymiş. Sonunda senin adın ne diye sorunca, çocuk: “Mustafa Kemal” diye cevap vermiş. Hocamız yine bir sinir içinde: “hangi salak sana bu ismi vermiş?” diye sormuş. Çocuğun cevabı: “Mustafa Kemal, efendim!” olunca Esat Mahmut hocamız kürsüdeki sandalyasına yığılıp öylece kalmış.

Galatasaraylılar Birliği'nin Geçmiş Etkinliklerinden Cumhuriyetin Kuruluş Yılları Sergisi

Pandemi dolayısıyla üyelerimizin yaygın olarak izleyemediği sergilerimizden görüntüleri sayfalarımıza aktarıyoruz...

Minyatür Sergisi

Fehime Selçuk

Ankara doğumlu olan Fehime Selçuk, Ankara Kız Lisesi mezunudur. 2004 yılından bu yana Geleneksel Ebru, Tezhip, Minyatür sanatları ile ilgilenmektedir.

Minyatür sanatı eğitimine 2006 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın düzenlediği dersler ile başlamış ve 2 yıl süresince bu sanatın ustalarından Nurten Ünver ile çalışmıştır. Daha sonra ustanın Hamamönü Sanat Sokağı'ndaki atölyesinde özel dersler almaya devam etmiştir. Bakanlığın 2019 yılında tekrar eğitim programı açması üzerine, pandemi başlayana kadar minyatür ustalarından Serap Onur'dan dersler almıştır.

Eserleri Amerika, Japonya, G. Kore gibi çeşitli ülkelerden sanatseverlerin özel koleksiyonlarında yer almakta olup karma sergilerde de sergilenmiştir.

2014 yılında Nurten Ünver atölyesinde, "mekân projesi" kapsamında eğitimde büyük önemi olan Galatasaray Lisesi'ni konu eden minyatür yapmayı tercih etmiştir. Kendisinin Galatasaray Lisesi ile ilgili minyatürleri 29.05.2016 tarihinde Derneğimiz Gölbaşı Tesisleri'nde Pilav organizasyonu esnasında sergilenmiştir.

Evli ve 2 çocuk annesi olan SELÇUK, minyatür sanatı çalışmalarına Ankara'da devam etmektedir.

Galatasaraylılar Birliği'nin 2021 Yılı Etkinlikleri

23.01.2021 Tarihinde Zoom üzerinden Sayın Umur Talu “Senin Adın Corona olsun” konulu Dostlar Meclisinde bizlerle birlikte oldu.

27.03.2021 Tarihinde Birliğimiz 83. Olağan Genel Kurul Toplantısında Yönetim Kurulumuz siz değerli üyelerimizin teveccühü ile iki yıllığına tekrar görevlendirilmiştir.

24.04.2021 Tarihinde Zoom üzerinden Yönetim Kurulu üyemiz Sayın M. Haluk Ilıcak “Dış Politika: İlkeler ve Güncel Konular” ile Dostlar Meclisi’nde bizlerle birlikte olmuştur.

05.06.2021 Tarihinde Yaz Döneminde Ankara’da bulunan üyelerimizin ve bütün dünyayı etkilemekte olan Pandemi sürecinde rahat ve huzurlu bir ortamda birlikte olmak üzere Gölbaşı Sosyal Tesislerimiz üyelerimiz ve misafirlerinin hizmetine açılmıştır.

26.06.2021 Tarihinde Gölbaşı Sosyal Tesislerinde düzenlenen Geleneksel Pilav Toplantımız çok sayıda davetlinin katılımıyla yapıldı. Fransa Büyükelçiliği’nde görevli diplomatlarında misafirimiz olarak katıldığı toplantımıza katılan tüm Üyelerimize ve Misafirlerimize teşekkür ediyor, 2022 yılında pilavımızda tekrar birlikte olmayı diliyoruz.

02.10.2021 Tarihinde Birliğimiz binasında kiracımız olarak hizmetlerini sürdüren Fransız Kültür mensupları ve Fransız Büyükelçisinin de katılımıyla Gölbaşı tesisimizde yemekli sohbet ve tanışma toplantısı düzenlenmiştir.

07.11.2021 Tarihinde Derneğimiz Tüzüğü'nün güncel yasa ve yönetmeliklere uyum sağlaması ve Birliğimiz ikram hizmetlerinin yapılabilmesi için mevcut tüzüğümüzdeki bazı maddelerin yeniden düzenlenmesi ve ilaveler yapılması için Tüzük değişikliği ile ilgili Olağanüstü Genel Kurul yapılmış ve Genel Kurulumuza katılan üyelerimizin de onayı ile gerekli değişiklikler yapılarak İçişleri Bakanlığı Dernekler Birimine onaylanması için verilmiştir.

19.11.2021 Tarihinde Şarap –Peynir tadım gecesi yapıldı. Bundan böyle her ayın üçüncü cuma akşamı şömineli salonda bir araya gelerek, Galatasaraylı şarap üreticilerinin prestij şaraplarının keyfine lezzetli peynirler eşliğinde varacağız. Etkinliğin ilk buluşmasında 2016 yılında kaybettiğimiz Değerli Ağabeyimiz Mehmet Başman'ın Kavaklıdere'sinin ürünleri Egeo serisi ile gerçekleşmiştir.

17.12.2021 Tarihinde yapılan Şarap Peynir tadım gecesinde Can Topsakal'ın (109) Barbare bağlarının ürünleriyle gerçekleştirdik.

24.12.2021 Tarihinde Lise Müdürümüz H.Murat Develioğlu'nun konuşmacı olarak katıldığı "Lisede Son Gelişmeler" konulu Dostlar Meclisi toplantısında birlikte olduk. Lisemiz ile ilgili konuların çok samimi bir ortamda konuşulduğu toplantı çok sayıda üyemizin katılımıyla gecenin geç saatlerine kadar sürmüş katılımcıların büyük bir beğenisiyle karşılanmıştır.

27.12.2021 Birliğimizin 84. Kuruluş Yıldönümü 27 Aralık 2021 Pazartesi akşamı Lokalimizde gerçekleştirilmiştir. Sayın üyemiz Prof. Dr. Aydın Köksal'a Üstün Hizmet Madalyası, Otuz ve Elli yılını dolduran üyelerimize hatıra plaketi verilmiştir.

“2022 Yılı Takvimi” geceye katılan üyelerimize dağıtılmıştır. “2022 Yılı Takvimi” İşbirliği Kurulu üyesi kuruluşlara ve gecemize katılamayan üyelerimizin posta adreslerine gönderilmiştir. Bu vesileyle, bir kez daha sizlere ve çeşitli mazeretleri nedeniyle gecemize katılamayan üyelerimize, göndermiş oldukları mesaj ve çiçekler için teşekkür ederiz.

30. Yıl Plaketi Alan Üyelerimiz;

Şefik Doğan Aktuğ, Özlem Legat Soysal, Sonat Köksal, Hasan Haldun Atalay, Orkun Yazgan, Utku Kandemir, Özlem Dağlı Sükan, Feyza Ak Akyol, Halil Erol Akyazan, Oğuz Kağan Bozkurt.

50. Yıl Plaketi Alan Üyelerimiz;

Hüseyin Gündüz Uğural, Hüseyin Naci Akıncı, Atıla Uzer, Ülgür Gökhan.

31.12.2021 Cuma akşamı düzenlenen, Ankara'nın ünlü Müzik topluluklarından “Ankara Modern Orkestrası” eşliğinde coşkuyla kutladık.

İzmir Caddesi No: 19 06440 Kızılay / ANKARA
Tel: (0312) 425 40 86 - Pbx
Göbeği: (0312) 499 80 11 - Pbx
www.galatasaraylibirligi.org.tr
e-mail: saketeyen@galatasaraylibirligi.org.tr

GALATASARAYLILAR BİRLİĞİNİN
85. KURULUŞ YIL DÖNÜMÜ
HATIRA PORTFÖYÜ

GALATASARAYLILAR BİRLİĞİNİN 85. YIL PULU ve BLOĞU

YAYININ ADI : BİTMEYEN MEKTEP

YAYININ SAHİBİ : GALATASARAYLILAR BİRLİĞİ ADINA : Mehmet DÜLGER

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ : Mehmet DÜLGER

Yıl: 4 / Sayı: 13 / Ocak 2022

ISSN: 2149-5246

YÖNETİM YERİ VE YAZIŞMA : İzmir Caddesi No: 19 Kızılay / ANKARA

Tel: 0312 425 40 86 • Faks: 0312 425 56 65

BASIM YERİ : www.grafus.com.tr

